

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav románských studií

Bakalářská práce

Andrea Marešová

Vývoj koncepce frankofonie od šedesátých let 20. století

The development of the concept of francophony since the 1960's

Praha, 2010

vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Štichauer

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jaroslavu Štichauerovi za vedení bakalářské práce a také za jeho podporu, rady a inspiraci.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 26. července 2010

Andrea Marešová

ANOTACE

Tato práce je zaměřena na vznik frankofonního prostoru i vývoj frankofonie, který vyvrcholil založením Mezinárodní organizace Frankofonie. Popisuje její strukturu na institucionální úrovni a nastiňuje hlavní problémy, se kterými se frankofonie v dnešní době potýká i hlavní cíle, které si organizace vytyčila ve svém boji za kulturní a zejména jazykovou diverzifikaci. Základním předpokladem této diverzifikace je v současné době vytvoření stabilního ekonomického prostoru.

Klíčová slova: frankofonie – frankofonní prostor – Mezinárodní organizace Frankofonie – francouzský jazyk – dekolonizace – Francouzská unie – Společenství – jazyková politika Francie – organizační struktura Frankofonie – multikulturalismus – plurilingvismus – obrana kulturní rozmanitosti – národní identita – Francie – Afrika.

ANNOTATION

This work aims to describe the creation of the francophone territory and the evolution of the concept of francophony which culminated with the foundation of the International Organisation of La Francophonie. The work further presents its institutional structure and outlines its major issues and goals, more precisely goals concerning the defense of the cultural and linguistic diversification which nowadays anticipates a solid economic basis – one of the few imperfections of the Organisation which should be abrogated as soon as possible.

Keywords: francophony – francophone territory – International Organisation of La Francophonie – french language – decolonisation – French Union – Community – linguistic policy of France – institutional structure of La Francophonie – multiculturalism – linguistic pluralism – defense of cultural diversity – national identity – France – Africa.

OBSAH

1. Úvod.....	7
2. Jazyková politika Francie v padesátých letech a v období dekolonizace – pojem jazykové expanze	8
2. 1. Francie jako koloniální velmoc.....	8
2. 2. Období dekolonizace	9
2. 2. 1. Francouzská unie (1946 – 1958).....	10
2. 2. 2. Společenství (1958 – 1960)	12
2. 3. Jazykové důsledky francouzské expanze.....	14
3. Myšlenka frankofonie jako obrany multikulturalismu	16
3. 1. Frankofonie ve světě.....	17
3. 2. Problémy francouzštiny z jazykového hlediska.....	18
3. 3. Jednotící prvky v rámci na první pohled diverzifikované frankofonie.....	19
3. 4. Priority frankofonie na mezinárodní úrovni	21
3. 4. 1. Francouzština	21
3. 4. 2. Vzdělání a kultura	21
3. 4. 3. Kulturní a jazyková různorodost.....	22
3. 4. 4. Demokracie, mír a lidská práva	23
3. 4. 5. Pojmy solidarita a shoda nejen v rámci frankofonie.....	24
3. 5. Frankofonie versus globalizace?.....	24
4. Vývoj institucionálních struktur frankofonie.....	26
4. 1. K politicky organizované frankofonii	26
4. 2. Organizační struktura Frankofonie	27
4. 3. Instituce spadající přímo pod Mezinárodní organizaci Frankofonie	28
4. 3. 1. Summit představitelů států a vlád v rámci frankofonního prostoru.....	28
4. 3. 2. Ministerská konference organizace Frankofonie (CMF).....	28
4. 3. 3. Stálá rada Frankofonie (CPF)	29
4. 3. 4. Generální tajemník Frankofonie	29
4. 3. 5. Parlamentní shromáždění Frankofonie (APF)	29
4. 3. 6. Meziministerské konference	30
4. 3. 7. Konzultativní Rada Frankofonie (CCF)	30
4. 4. Hlavní jednatel MOF – Mezivládní zastupitelství Frankofonie	31
4. 4. 1. Přímí jednatelé Mezivládního zastupitelství Frankofonie	32
4. 4. 2. Vedlejší orgány Mezivládního zastupitelství Frankofonie	32
4. 5. Nevládní organizace	33
4. 6. Francouzské instance v rámci Frankofonie	35
4. 6. 1. Francouzské instituce specializující se na vzdělávání	36
5. Perspektivy frankofonie na institucionální i mezinárodní úrovni a úloha francouzštiny	37
5. 1. Napříč Frankofonií.....	37
5. 1. 1. Současné problémy Afriky	37
5. 1. 2. Společný ekonomický prostor v rámci Frankofonie.....	39
5. 2. Úloha francouzštiny	40
5. 2. 1. Francouzština a mezinárodní organizace	40
5. 2. 2. Francouzština v oblasti vědy a techniky	42
5. 2. 3. Francouzština ve vzdělávacím systému	42
5. 3. Krok směrem k lepší Frankofonii	43
6. Závěr	46
7. Použitá literatura	47

SEZNAM ZKRATEK

Vzhledem k povaze a dvojjazyčnosti zkratek jsou tyto vysvětleny v textu práce samotné.

1. Úvod

Frankofonie, jako koncept prostoru sdíleného lidmi hovořícími stejným jazykem, přerostla dávno své původní záměry. Dnes, po čtyřiceti letech své existence, reprezentuje ve světě společenství lidí, kteří se kromě jazyka podílejí i na vytváření dalších společných hodnot. Pomalu, ale jistě získává prostor na mezinárodním poli ekonomickém, politickém a konečně i kulturním. Její síla, ale zároveň i největší slabost, tkví v její nestejnorodosti. V současné době totiž sdružuje 70 zemí (14 z nich používá v současnosti statutů pozorovatele – například Česká republika), které jsou rozprostřeny na pěti kontinentech, spojuje dnešní hospodářské velmoci i nejchudší a nejméně rozvinuté země světa. Naopak ale těží z obrovské kulturní rozmanitosti, která je násobena mísením kultur. Právě ochrana a snaha o zachování kulturních a jazykových odlišností (i přes existenci francouzštiny jako jediného společného jazyka) se staly krédem Frankofonie, o to důležitější, že hrozba globalizace v americké režii a naprostá převaha angličtiny na formální i neformální úrovni jsou reálné.

Tato práce by měla přiblížit myšlenku Frankofonie i frankofonního prostoru z pohledu jejich postupného formování. V případě frankofonního prostoru od počátku 17. století, kdy začala francouzská koloniální expanze, a v případě samotné Frankofonie od období dekolonizace, jejíž počátek se datuje zhruba od padesátých let 20. století. Kromě vývoje historického se práce zabývá i vývojem ideovým a institucionálním. Od šedesátých let, kdy se totiž poprvé objevila myšlenka na vytvoření společenství ve své době výlučně afrických zemí s Francií, totiž frankofonie prošla řadou změn týkajících se jak její vnitřní struktury, tak společných názorů, které prezentuje ve světě. V neposlední řadě se práce zabývá i budoucími prognózami frankofonie v rámci Frankofonie, protože i přes fakt, že Mezinárodní organizace Frankofonie existuje již několik desetiletí, stále se potýká s velkými problémy zejména v oblasti hospodářského rozvoje a ekonomiky, které jsou nezbytnou podmínkou pro vytvoření soběstačné a nezávislé instituce, která by byla schopná ve světě prezentovat svá přesvědčení a postoje.

2. Jazyková politika Francie v padesátých letech a v období dekolonizace – pojem jazykové expanze

2. 1. Francie jako koloniální velmoc

Rozšiřování sféry francouzského vlivu můžeme sledovat již od raného středověku a to v podobě křížových výprav, které přinesly Francii dočasné územní zisky v podobě Jeruzalémského království ve Svaté zemi, Latinského císařství na území tehdejší Byzance, nilské delty nebo Kyperského království. Tyto na určitou dobu podmaněné oblasti rozhodně nemohou být považovány za kolonie v tom smyslu, který má toto označení dnes. Ale můžeme je považovat za jakési předchůdce pozdějších francouzských kolonií.

Prvních zámořských úspěchů Francie dosáhla v podstatě již během 16. století, kdy objevitelská plavba Jacquese Cartiera v roce 1534 od ústí řeky Sv. Vavřince až k dnešnímu Montréalu podnítila zájem o objevení, ale především o získání nových území, které by se mohly přičlenit k francouzskému království. První hmatatelný úspěch francouzské kolonizace ale přišel až o mnoho let později, konkrétně roku 1605 v podobě založení města Port Royal na území dnešního Nového Skotska. Od tohoto okamžiku můžeme mluvit o první francouzské koloniální říši. V roce 1608 založil Samuel de Champlain město Québec a tehdejší francouzský král Jindřich IV. potvrdil francouzskou dominanci na novém území vysláním osadníků do Hudsonského zálivu a do Akádie, aby pomohli zabydlet „Novou Francii“, jak se tehdy Kanadě přezdívalo. V průběhu 17. století za Novou Francií následovalo zabrání území souostroví Antil (Martinik, Guadeloupe, i dnešního Haiti – které v té době patřilo Španělsku a po částečném obsazení ostrova francouzskými bukanýry se vzdalo západní části ostrova až v roce 1697) a dnešní Francouzské Guyany, později i ostrova Réunion. Přisvojení si některých oblastí na území Afriky na sebe nenechalo dlouho čekat (pobřeží Alžíru a Senegalu a později i Madagaskar), stejně tak jako těch na území Indie. Tady situaci ještě usnadnilo založení Východoindické plavební společnosti v roce 1664, jejíž kanceláře byly umístěny do několika měst po celém pobřeží: Pondichéry, Chandernagor, Yanaon, Karikal a Mahé. A konečně v roce 1682 jako pocta králi Ludvíku XIV. bylo zabráno i americké území Louisiana. Po roce 1715 se navíc k nemalému území spravovanému Francií přidal ještě Mauricius, který zhruba v této době opustili Holanďané. Nakonec v roce 1756 Francie přidala k již tak ohromnému území i souostroví Seychely.

Zhruba od poloviny 18. století procházela Francie těžkým obdobím koloniálních i dědických válek, které oslabily její moc. To se projevilo především v koloniích – jejich velká

část byla zabrána Velkou Británií nebo Španělskem. V roce 1804 došlo i k povstání otroků, a tak i k nechtěnému osamostatnění Haiti - vznikl tak první nezávislý černošský stát na světě.

Druhá francouzská koloniální říše se datuje zhruba od roku 1830, kdy začalo vojenské obsazování Alžíru. Do tohoto období spadá i pronikání do oblastí severovýchodní Afriky, konkrétně do zemí jako Senegal, Niger, Mauritánie, Pobřeží slonoviny, Gabon a Benin. Následovalo ovládnutí Madagaskaru i některých oblastí Pacifiku – Tahiti, Nová Kaledonie, Francouzská Polynésie a Nové Hebridy (o které se Francie dělila s Velkou Británií). Koncem 19. století se Francie prosadila i v Asii, kde spojením Vietnamu, Laosu a Kambodži vytvořila tzv. Francouzskou Indočínu. A tak už v roce 1895 vznikla tzv. Francouzská západní Afrika (A-OF)¹, která se skládala ze Senegalu, Mauritánie, Mali, Burkiny Faso, Guiney, Nigeru, Pobřeží Slonoviny a Beninu. O několik let později, v roce 1910 vznikla Francouzská rovníková Afrika (A-EF)², kam patřily: Gabon, Kongo, Středoafrická republika a Čadská republika.

Na sklonku 2. světové války tak byla Francie díky svým zámořským úspěchům druhou největší koloniální velmocí na světě. Po čtyřech stoletích snažení se Francii podařilo ovládnout území o více než 12 miliónech kilometrech čtverečních s populací přesahující 64 miliónů obyvatel. Dohromady s populací samotné Francie tak můžeme mluvit o sta miliónovém impériu.

2. 2. Období dekolonizace

Obrovské území, které se Francii podařilo spojit pod svoji nadvládu, bylo již na první pohled značně heterogenní, což logicky nepřispívalo ke stabilitě koloniálního impéria. Důležitou roli hrálo i rozdílné postavení jednotlivých kolonií odpovídající období, ve kterém byla kolonizována, stejně jako míra a povaha asimilace vzhledem k Francii. Celkově i správa takto rozsáhlého území byla velmi složitá a zdoluhavá. Měla ji v podstatě na starosti dvě ministerstva – Ministerstvo zahraničních věcí, které se zabývalo záležitostmi protektorátů Tuniska, Maroka, Libanonu a Sýrie, a Ministerstvo pro koloniální záležitosti, které mělo na starosti ostatní zámořská teritoria, obě oblasti v Africe, oblasti v Indickém a Tichém oceánu a v neposlední řadě také Togo a Kamerun. Alžír se těšil výsostnému postavení tím, že spadal přímo do jurisdikce francouzské vlády, kterou zastupoval guvernér. (Barrat, Moisei 2004: 34)

¹ Afrique-Occidentale française

² Afrique-Équatoriale française

Během 2. světové války se značně oslabilo postavení evropských velmocí, tomuto oslabení ještě napomohl postoj USA a SSSR, který by se dal v tomto období charakterizovat jako čistě antikolonialistický. Například roku 1941 byla mezi USA a Velkou Británií podepsána Atlantická charta, která „*přiznávala všem národům právo na zvolení takové formy vlády, pod kterou chce daný národ žít.*“³ (Barrat, Moisei 2004: 35) Ještě předtím byla přijata opatření pro bývalé německé a turecké kolonie a byla jim umožněna vlastní správa země. Tento vývoj událostí donutil Francii na přelomu ledna a února roku 1944 uspořádat konferenci v Brazzaville – Francie se tak chtěla vyhnout mezinárodnímu dohledu nad děním v koloniích a zároveň i vyřešit otázku jejich budoucnosti. Z původního záměru seztvat všechny představitele svobodných území sešlo kvůli špatné komunikaci ztížené válkou, takže se nakonec sešlo zhruba 40 představitelů. Zásadní program se na jedné straně zabýval základními sociálními, ekonomickými a administrativními otázkami, na straně druhé novou politickou organizací. V podstatě se jednalo o nová liberální opatření, která však stále spadala pod svrchovanou moc Francie a z politického hlediska nepřinášela žádné důležité změny na úrovni koloniálního uspořádání. „*Ve skutečnosti ještě na začátku roku 1944 byla dekolonizace pro Francii absolutně nemyslitelná věc a stále přetrvával ideál, že francouzský Afričan se jednoho dne stane africkým Francouzem.*“⁴ (Yacono 1991: 56) Rok po konferenci v Brazzaville se konala další konference – tentokrát v San Franciscu za účelem vytvoření Organizace Spojených Národů (OSN), kde jedním z hlavních bodů programu byla i otázka dekolonizace.

Konec války přinesl zlomové události především pro severní Afriku a Indočínu a Francie je tak poprvé postavena před závažný problém, který se snaží řešit během roku 1945 založením tzv. Francouzské unie, která ale oficiálně vznikla až roku 1946.

2. 2. 1. Francouzská unie (1946 – 1958)

Bezprostředně po skončení 2. světové války a osvobození Francie je ustavena provizorní vláda (červen 1944 – leden 1946), jejímž předsedou byl zvolen Charles de Gaulle. Během roku 1945 se vyostřuje situace v Alžíru a v Indočíně, v září 1945 je vyhlášena nezávislost Vietnamu, Francie je tak nucena přistoupit na demokratizaci poměrů v koloniích. V roce 1945

³ „Le droit qu’a chaque peuple de choisir la forme de gouvernement sous laquelle il désire vivre.“

⁴ „En réalité, au début de 1944, pour un esprit français, la décolonisation était encore une chose impensable et l’idéal demeurerait toujours qu’un Africain français devînt un jour un Français africain.“

v legislativních volbách ve Francii vítězí socialisté a komunisté a v referendu je odhlasován konec III. francouzské republiky a zároveň ustavení republiky IV. (1946 – 1958). V lednu roku 1946 podává Charles de Gaulle demisi a v říjnu se novým prezidentem republiky stává Vincent Auriol. Ve stejné době je konečně odhlasována i nová ústava, která zohledňuje i nastupující nový řád v koloniích v podobě vytvoření Francouzské unie – původní záměr vytvoření společného institucionálního republikánského a demokratického režimu vzal brzy za své. (Yacono 1991: 64)

Výkonnými orgány Francouzské unie byli: prezident Unie (prezident Francie), Vyšší rada a Shromáždění Francouzské unie. Zmínky o Unii obecně můžeme najít už v preambuli ústavy jako doplňky o Francouzské republice: „*Francie dohromady s národy zámořských území tvoří Unii založenou na rovnosti práv a povinností bez ohledu na náboženskou či rasovou příslušnost.*“⁵ (podle Yacono 1991: 64) a několik dalších. V podstatě toto znění sledovalo linii liberální politiky, ale při hlubším zamyšlení bylo zřejmé, že je zmiňována rovnost jedince a ne kolektivního společenství a myšlenka autonomie nebo dokonce nezávislosti jednotlivých území se Francii stále přičila, takže pokračovala v dosavadní linii kolonizační politiky. Kromě preambule byl Francouzské unii věnován oddíl VII ústavy – vyplývají z něho dvě základní skutečnosti: v první řadě je patrná jasná převaha Francie na poli správních a právních rozhodnutí (práva přiznaná místním orgánům byla sice platná, ale bez schválení francouzskými orgány neměla žádnou váhu), za druhé ožehavé téma integrace bylo velmi chytře ošetřeno tak, že některé státy spadaly přímo pod jurisdikci Francouzské republiky, jiné byly členy pouze Francouzské unie, ale Francie byla oprávněna je spravovat podle francouzské legislativy, takže ve skutečnosti na tom byly obě skupiny zemí stejně. Výjimku tvořily pouze přidružené státy (bývalé protektoráty). Je tedy zřejmé, že nešlo o žádnou federaci, jak Francie prohlašovala a už vůbec nemohla být řeč o vlastní správě v rámci těchto zemí.

Zpočátku Francouzská unie fungovala velmi dobře, zejména ve francouzské rovníkové a západní Africe. Obyvatelé kolonií se postupně stávali francouzskými občany, bylo rozšířeno volební právo, pravomoce místních shromáždění byly posíleny možností hlasovat o rozpočtu nebo zvyšovat daně. V březnu roku 1946 byl uzákoněn vznik francouzských departmentů z kolonií Guadeloupe, Guyany, Martiniku a Réunionu. Postupem času se ale stejně jako po válce objevila kritika francouzského systému spravování kolonií a to opět ze strany USA, SSSR, ale tentokrát i Arabské ligy a křesťanské církve. (Yacono 1991: 68) Tyto nepřátelské postoje nijak nezměnily smýšlení francouzských politiků, kteří jen s výjimkou komunistů byli

⁵ „La France forme avec les peuples d'outre-mer une Union fondée sur l'égalité des droits et des devoirs, sans distinction de race ni de religion.“

absolutně proti jakémukoliv náznaku dekolonizace, protože ztráta kolonií se pro ně rovnala prohře na světové scéně. Vývoj událostí a nové problémy spojené zejména s finanční rentabilitou kolonií a hrozbou inflace jenom potvrdily nutnost změny. Situaci nepomohlo ani vojensky vynucené uznání nezávislosti zbývajících států Indočiny – Laosu a Kambodži a již roku 1956 se osamostatnily další dva státy – Maroko a Tunisko. Proto byl v červnu roku 1956 přijat reformní zákon Gastona Defferra (člen francouzské socialistické strany) a Houphouët-Boignyho (první prezident Pobřeží slonoviny). Nový zákon umožnil vytvoření částečně autonomních republik ve Francouzské západní Africe – Pobřeží slonoviny, Benin, Guinea, Burkina Faso, Mauritánie, Niger, Senegal a Súdán – i ve Francouzské rovníkové Africe – Gabon, Kongo, Středoafriická republika, Čad – a v neposlední řadě i semiautonomní republiku Madagaskar. Z hlediska vývoje tehdejších událostí se jednalo o zásadní reformu, která měnila i samotnou ústavu IV. republiky. (Barrat, Mosei 2004: 36) Výkonná moc v koloniích byla ještě více posílena novými pravomocemi na úrovni místních orgánů a přistoupilo se i k normalizaci vzdělání.

Projevy osamostatnění však na sebe nenechaly dlouho čekat – polovičatá řešení nevyhovovala nikomu a už v září 1957 se Africké demokratické shromáždění⁶ vyjádřilo pro okamžité uznání práva na nezávislost afrických zemí spadajících pod Francouzskou unii. Podobně v květnu 1958 vypuklo v Alžíru obrovské povstání za nezávislost a v srpnu téhož roku se Strana afrického seskupení⁷ v čele s Léopoldem Sédar Senghorem vyslovila pro okamžitou nezávislost a myšlenku federace připouštěla ne v podobě federace afrických států s Francií, ale jako federaci jednotlivých a nezávislých afrických států. Tyto události nemalou měrou přispěly k rychlejšímu konci IV. francouzské republiky a již během října 1958 byla ustavena republika nová – tzv. V. francouzská republika, v jejímž čele stanul Charles de Gaulle.

2. 2. 2. Společenství (1958 – 1960)

Generál de Gaulle se tak stal prvním prezidentem V. republiky. Největším problémem, se kterým se potýkal, bylo povstání v Alžíru a nespokojenost kolonií se stávající situací. Ještě téhož roku byla ve Francii schválena nová ústava, jejíž součástí bylo i 17 článků o Společenství Francie a afrických států: „*Republika a národy zámořských oblastí, které – na*

⁶ Rassemblement démocratique africain.

⁷ Parti du regroupement africain.

základě svobodného rozhodnutí – přijímají současnou Ústavu, zakládají Společenství. Společenství je založeno na rovnosti a solidaritě národů, které ho tvoří.“⁸ (podle Yacono 1991: 86) Dále ústava navrhovala tři možnosti pro zámořské oblasti (Barrat, Moisei 2004: 37):

1. **statut quo** – tuto možnost zvolily pouze francouzské pobřeží Somálska a Komory
2. **statut samostatného státu** - (který by byl přidružen v rámci frankofonního společenství) pro tuto možnost se rozhodla většina bývalých kolonií
3. **statut nezávislosti** – tuto možnost zvolila jediná Guinea a nezávislosti oficiálně dosáhla ještě téhož roku

Společenství se ve své době vyznačovalo zvláštní pozorností, kterou věnovalo požadavkům na vlastní identitu jednotlivých členských států. I když to nikde nebylo řečeno explicitně, orientovalo se výhradně na francouzsko-africké vztahy a problémy. Bylo složeno z 12 zámořských států, z toho sedmi v západní Africe a čtyř v Africe rovníkové. Výkonná moc stále ještě náležela prezidentu Francie, ale ten musel jednat v souladu se všemi představiteli členských států. Navíc byl zřízen Senát a Smírčí soud, které doplňovaly státoprávní sestavu.

Celkově se Společenství nedočkalo dlouhého trvání. Dokonce se dá říci, že vznik Společenství ještě více urychlil zájem o osamostatnění jednotlivých členských států. Často se mluví o tom, že Společenství zaniklo ještě dříve než vůbec mohlo začít fungovat. Ani snahy o obrození Společenství formou jakéhosi „Smluvního Společenství“⁹ případně „Obnoveného Společenství“¹⁰ v březnu roku 1960 nedokázaly zvrátit situaci. Administrativně mělo Společenství problémy již od roku 1959 a to jak vrchní komisaři, tak Výkonná rada i Senát. Není proto překvapením, že Togo a Kamerun, tzv. poručnické státy, byly prohlášeny za nezávislé již v roce 1960 a po revizi článku 86 Ústavy se 11 z 12 afrických států stalo nezávislými, aniž by musely opustit Společenství. (Barrat, Moisei 2004: 38) Díky tomuto osamostatnění byly zanedlouho přijaty i do OSN. Tím zaniklo Společenství, které zanedlouho, přesněji v květnu roku 1961, nahradilo Ministerstvo spolupráce založené de Gaullem. A konečně i v březnu roku 1962 byly podepsány evianské dohody, které ustavovaly nezávislost Alžíru po osmileté vyčerpávající válce.

⁸ „La République et les peuples des territoires d’outre-mer qui, par un acte de libre détermination, adoptent la présente Constitution, instituent une Communauté. La Communauté est fondée sur l’égalité et la solidarité des peuples qui la composent.“

⁹ Communauté contractuelle.

¹⁰ Communauté rénovée.

V letech 1959 – 1963 bylo mezi Francií a jednotlivými africkými státy podepsáno přes 138 dohod o spolupráci. Jediným problémem byla bilateralita smluv, která bránila vytvoření instituce založené na francouzsko-africké spolupráci, která by se dala přirovnat ke Commonwealthu. Zlom přinesl až rok 1962, kdy na kongresu africké a malgašské unie Senghor navrhl prodloužení bilaterálních smluv v podobě multilaterálního celku.

2. 3. Jazykové důsledky francouzské expanze

„Územní rozšíření daného jazyka značí důležitost kultury, kterou šíří.“¹¹ (Gambotti In De Guibert 2004: 13) Francouzský jazyk od dob své kodifikace (v roce 1539 za vlády Františka I.), kdy se stal administrativním jazykem Francie, prošel velkými změnami a sehrál důležitou úlohu v dějinách světa. Od počátku 17. století byla francouzština kromě jiného i kolonizačním jazykem – to znamenalo její rozšíření na pět světových kontinentů v průběhu několika staletí. Revoluce na konci 18. století dala vzniknout Listině práv a svobod člověka sepsané ve francouzštině. Navíc většina evropských panovnických dvorů až do 20. století používala francouzštinu jako jazyk diplomacie a často i jako jazyk dorozumívací.

Největšího územního rozsahu však francouzština dosáhla právě během kolonizace. Hlavní francouzskou snahou v koloniích bylo „pofrancouzštit“ domorodce do té míry, aby je mohli považovat za Francouze žijící mimo metropolitní Francii. Záměr nevyšel přesně podle plánů, ale i když na přelomu 50. a 60. let většina bývalých francouzských kolonií získala nezávislost, jejich společným vektorem zůstala právě francouzština a orientace na Francii.

V šedesátých letech nebylo tajemstvím de Gaullovo přesvědčení o potřebě organizovaného a solidárního frankofonního společenství založeného na společném konsenzu. *„Přejeme si, aby jejich vnitřní uspořádání bylo takové, aby naše společné vztahy byly ucelenější, sjednocenější, pokud to tak mohu říct. Jestliže se státy, o kterých mluvíte, snaží vytvořit něco, co ve své podstatě by mělo zájem na přímém vztahu s námi, pak to není generál de Gaulle, který by proti tomu cokoliv namítal.“¹²* (podle Tétu 1997: 215) Frankofonní prostor byl konečně uznán většinou světa a bylo jen otázkou času, kdy ke spolupráci v různých oblastech dojde. Oficiálně se tak ale stalo až na začátku 80. let. Zejména proto, že narozdíl od

¹¹ „L'étendue des territoires d'une langue désigne l'importance de la culture qu'elle véhicule.“

¹² „Nous souhaitons qu'ils s'organisent entre eux de façon que leurs rapports avec nous soient plus cohérents, si j'ose dire, plus rassemblés. Si les États dont vous parliez tout à l'heure jugent à propos de constituer entre eux quelque chose qui, en tant que tel, veuille entrer en rapport direct avec nous, ce n'est pas le général de Gaulle qui fera la moindre objection.“

dob kolonialismu byla nově vzniklým státům ponechána možnost volby. Francouzština je ještě dnes často vnímána – a částečně právem – jako jazyk kolonizátorů a v některých zemích byla v průběhu času odsunuta do pozadí, i když nikde se to nepovedlo zcela. Naopak ve většině zemí Afriky nemá francouzština negativní konotaci a stala se tak vzácným prostředkem pro mezinárodní komunikaci. To potvrdil i vznik následných organizací, který spojovaly francouzské mluvčí po celém světě. V roce 1952 to byla Mezinárodní asociace novinářů francouzského jazyka¹³, v roce 1954 je na popud kanadských frankofonů založena Francouzská kulturní unie, v roce 1958 následuje Asociace sociologů francouzského jazyka¹⁴ a mnoho dalších zahrnujících univerzity, oblast práva, francouzskou kulturu v zahraničí (Le Marchand 1999: 6) a konečně roku 1960 je založena Konference ministrů školství (CONFEMEN)¹⁵, která je zároveň nejstarší frankofonní oficiální institucí přetrvávající až do dnešní doby.

Co se týče samotného pojmu frankofonie, z jazykového a geografického hlediska existoval již nějakou dobu (šlo v podstatě o uskupení všech, které spojovala francouzština jako dorozumívací jazyk). Ale zpočátku skutečně neexistoval termín, který by toto uskupení nějakým způsobem označoval. Termín „frankofonie“ se poprvé objevil v roce 1880 v knize francouzského geografa Onésima Recluse. Brzy však upadl v zapomnění a byl vystřídán výrazy „*francité*“ a „*francitude*“ jak uvádí Le Marchand (1999: 6), které jsou dodnes velmi oblíbené například v Belgii. V šedesátých letech se na scéně opět objevil výraz frankofonie a to zejména díky speciálnímu vydání časopisu *Esprit* roku 1962, v té době pod vedením Jean-Marie Domenacha, kde se objevil i příspěvek Léopolda Sédara Senghora. Pojem frankofonie tak začal nabývat nových rozměrů, kromě toho lingvistického a geografického později také kulturního, politického a v neposlední řadě ekonomického.

Je překvapivé, že po takových ambicích na francouzské straně v období kolonizace je myšlenka frankofonie považována za nápad představitelů afrických států – bývalých francouzských kolonií. Jazyková pospolitost v rámci frankofonie už nějakou dobu existovala, šlo jen o to, kdy dojde k vytvoření nějaké mezinárodní a organizované struktury, která by převzala myšlenky, které se formulovaly postupně během čtyř staletí francouzské nadvlády.

¹³ Association internationale des journalistes de langue française.

¹⁴ Association des sociologues de langue française.

¹⁵ Conférence des ministres de l'Éducation nationale.

3. Myšlenka frankofonie jako obrany multikulturalismu

Ve svých počátcích byl frankofonní prostor často graficky znázorňován jako několik koncentrických kruhů uspořádaných kolem Francie. Toto uspořádání představovalo Francii jako střed frankofonního světa a kolem ní byly v jednotlivých kruzích – v závislosti na statutu a míře používání francouzštiny – znázorněny všechny členské země. V dnešní době musí být bráno v potaz objevení nových kultur i diverzifikace civilizací, což si vynutilo jistou změnu v dosavadním uspořádání. V modernějším pojetí se proto jedná o celek prstenců, které jsou vzájemně propojeny a tvoří tak dohromady jeden kruh. Toto znázornění má mimo jiné vyjadřovat, že Francie již nestojí v čele Frankofonie, nebo spíše, že tam nestojí sama. (Tétu 1997: 20) Přesto je Francie v rámci Frankofonie vnímána trochu odlišně. Očekávají se od ní jiné věci, má určité poslání. Tím se v poslední době stal zejména boj za jazykovou a kulturní diverzifikaci. Nejen Francie a Frankofonie totiž vnímají hrozbu jediného unifikovaného jazyka, který by ovládl svět, jako reálnou. To dokazuje i geopolitický vývoj jazyků. „*Jestliže*“, jak napsal Rivarol, „*jazyk je oděním myšlení, je jasné, že jednotný jazyk představuje i jednotné myšlení a koneckonců i jediného vládce světa.*“¹⁶ (podle Mathieu In De Guibert 2004: 31) V mezinárodním kontextu (a to zejména po skončení studené války) se neméně důležitý v dnešní době zdá i „boj“ za nové uspořádání světa, aby nikdy nedošlo k situaci, kdy si jediná velmoc podmaní celá společenství, aby je přidružila ke svému impériu.

Výjimečné postavení francouzštiny ve světě – společně s angličtinou jsou jedinými jazyky, které jsou používány na všech pěti kontinentech a z geopolitického hlediska je francouzština považována za jazyk číslo 2 – je dáno především jedním faktem, který je společný mnoha zemím dnešního světa. Jde o používání francouzštiny jako mateřského, úředního nebo dorozumívacího jazyka. To tyto země logicky vede ke sdílení určitých společných hodnot i ke specifickému vnímání světa. Jako jednotící prvek francouzština napomáhá vedení dialogu i spolupráci mezi lidmi a národy. Kromě jazykového a kulturně-technického přínosu, frankofonie představuje i území, kde se diskutuje o politické a ekonomické spolupráci, a zároveň je to území, kde se rozdíly projevují nejvíce. Všechny rasy, všechny kultury a všechna náboženství mají ve Frankofonii zastoupení. Právě respektování rozličností jednotlivých civilizací, rozličností jazykových i sociokulturních jsou považovány za hybnou sílu frankofonie. Ne nadarmo je heslem frankofonie „*hlas rozmanitosti*“.¹⁷

¹⁶ „Si la langue est le vêtement de la pensée, il est clair qu’une langue unique signifie une pensée unique et, en fin de compte, un unique maître du monde.“

¹⁷ „La voix de la diversité“.

3. 1. Frankofonie ve světě

V současné době Mezinárodní organizace Frankofonie sdružuje 70 zemí a vlád, z toho 56 členských zemí a 14 se statutem pozorovatele.

Z hlediska geografického rozložení jsou to v **západní Africe**: Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Pobřeží slonoviny, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Mali, Niger, Senegal a Togo.

Ve **střední Africe a Indickém oceánu** jsou to: Burundi, Kamerun, Středoafriická republika, Kongo, Demokratická republika Kongo, Gabon, Rovnicková Guinea, Rwanda, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Čadská republika, Komory, Džibutsko, Madagaskar, Mauricius, Seychely a se statutem pozorovatele Mozambik.

V **severní Africe a na Středním východě** jsou to: Egypt, Libanon, Maroko, Mauritánie a Tunisko.

V **Severní Americe a Karibiku**: Kanada, Nový Brunšvik – Kanada, Québec – Kanada, Dominika, Haiti a Svatá Lucie.

V oblasti **Asie a Tichého oceánu** jsou to: Kambodža, Laos, Vanuatu, Vietnam a se statutem pozorovatele Thajsko.

A konečně v **Evropě**: Albánie, Andorra, Arménie, Belgie, Bulharsko, Kypr, Francouzské společenství Belgie, Makedonie, Francie, Řecko, Lucembursko, Moldávie, Monako, Rumunsko, Švýcarsko. Statutu pozorovatele v Evropě požívají tyto státy: Rakousko, Chorvatsko, Gruzie, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Česká republika, Srbsko, Slovensko, Slovinsko a Ukrajina.

18

Vzhledem k velkému územnímu rozšíření je velmi těžké přesně stanovit kolik frankofonů (lidí mluvících francouzsky) na světě vlastně je. Jejich počet se často velmi liší, nejčastěji v závislosti na rozdělení do skupin podle povahy používání francouzštiny. V dnešní době existuje několik možných klasifikací. Jednou z nich je i klasifikace podle Vyšší rady frankofonie (HCF)¹⁹, která rozlišuje „frankofony reálné“, „frankofony příležitostné“ a konečně i tzv. „*francisants*“. Pro první skupinu by francouzština měla být mateřským jazykem, případně druhým jazykem (v případě bilingvních zemí) nebo konečně jazykem přijatým. Do druhé skupiny spadají ti uživatelé francouzštiny, jejichž užívání francouzštiny je omezené. Za „*francisants*“ jsou považováni všichni, kdo se francouzštinu učí jako cizí jazyk. Dalším příkladem klasifikace může být ta, kterou vytvořil Louis Porcher (specialista se na frankofonii) a která zohledňuje tři skupiny: a) země, kde je francouzština jazykem rodným

¹⁸ Jako zdroj použita *Organisation internationale de la francophonie: OIF* [online]. Paris: Organisation internationale de la francophonie, 2009 - [cit. 2010-07-21]. Dostupný z WWW:<<http://www.francophonie.org/>>.

¹⁹ Le Haut Conseil de la francophonie.

nebo úředním, b) země, kde je francouzština pozůstatkem dřívějších dob, tzv. jazykem zbytkovým a c) země, kde je francouzština jazykem osvojeným. (Le Marchand 1999: 20) Podle posledního sčítání se celková světová frankofonní populace odhaduje na 200 miliónů mluvčích.

3. 2. Problémy francouzštiny z jazykového hlediska

V dnešní době a zejména v rámci Frankofonie je jazyk, v tomto případě francouzština, považován za nejprvotnější komunikační prostředek. Je proto přijímán jako jednotící prvek.

V období kolonizace byla často francouzština vnímána jednotlivými zeměmi jako jazyk, který jim byl násilím vnucen koloniální velmocí – Francií. Francouzština tehdejší doby měla své standardy, které se projevovaly výrazně zejména v literární tvorbě. Není proto divu, že zpočátku literární tvorba frankofonních oblastí velmi blízce připomínala tvorbu vycházející ze samotné Francie. Až postupem času přišlo uvědomění, že není nutné napodobovat tvorbu, pro Francii tolik typickou, ale která zasazená do exotických krajů (jako například u některých afrických a ostrovních států) působí nepřirozeně a strnule. Nějakou chvíli trvalo, než se Francie rozhodla přijmout fakt, že se francouzština přizpůsobovala jednotlivým zemím – co se týče lexikologie i syntaxe, aby tak vznikla unikátní podoba francouzštiny, typická pro danou oblast, aniž by jí to ubíralo na srozumitelnosti pro ostatní frankofonní obyvatele. (Tétu 1997: 80)

Dalším zásadním problémem v raném stadiu vzniku frankofonie ve smyslu lingvistickém a geografickém bylo soužití dalších jazyků s francouzštinou. Z prvotního vynuceného přijetí francouzštiny se postupem času stalo přijetí dobrovolné, kdy francouzština fungovala jako prostředek pro mezinárodní komunikaci, aniž by tak ohrožovala existenci jiných jazyků, které byly v dané zemi používány dlouho předtím, než jim kolonizace francouzštinu podsunula. Později i Francie uznala, že není nutné, aby francouzština byla jediným jazykem, který má být v dané zemi prakticky používán, a tak se zrodil základ multilingvismu.

Multilingvismus se tak stal velmi diskutovaným pojmem poslední doby. Jako to ostatně dokazuje i symposium o plurilingvismu v mezinárodních organizacích konané v Ženevě 5. a 6. listopadu 1998 *„...kdyby všechny země měly mluvit stejným jazykem, myslet stejným způsobem a jednat stejným způsobem, riskovali bychom, že dojde ke vzniku totalitního systému v mezinárodním měřítku. Protože pravda je taková, že je to kultura, způsob myšlení a*

konečně i způsob vnímání světa, které se díky jazykové diverzitě projevují.“²⁰ (Le Marchand 1999: 22) Světová civilizace je přirozenosti multilingvní. Multilingvismus je nezbytný pro dialog kultur i pro existenci humanismu ve všech jeho podobách. Zatímco francouzština je považována za jazyk frankofonního společenství umožňující, aniž by nutila frankofonním obyvatelům novou identitu, sdílet společné hodnoty a rozvíjet kulturní společenství (založené právě na rozličnosti národních identit), národní jazyky jsou jazyky jednotlivých etnik, které dohromady tvoří národní společnost. Velmi skeptický názor zastává třeba filolog v oblasti románských jazyků Maurice Piron, který prohlásil, že *„frankofonie je dvojsečná zbraň. Spojuje země, kde se používá francouzština, ale toto spojení může vyústit ve faktor jednoty stejně jako ve faktor rozličnosti.*“²¹ (Tétu 1997: 74)

Ve skutečnosti je situace v jednotlivých zemích taková, že francouzština zde existuje vedle dalších jazyků. Často se proto mluví o bilingvistu (příkladem může být třeba Réunion, kde vedle sebe existují kreolština a francouzština) nebo plurilingvistu (což je případ většiny afrických zemí, kde je pozice francouzštiny určována důležitostí jazyků národních nebo místních – například v Kamerunu kromě dvou oficiálních jazyků, kterými jsou angličtina (25%) a francouzština (75%) existuje ještě zhruba 220 místních jazyků) jak uvádí Le Marchand (1991: 23).

Díky tomuto „jazykovému soužití“ dochází k jejich vzájemnému prolínání. To znamená, že místní jazyky si často vypomáhají výpůjčkami z francouzštiny a naopak francouzština je obohacována výrazy místních jazyků, což dává vzniknout dialektální francouzštině, která je velmi bohatá na idiomatické výrazy, které se často liší i v rámci jediné země. Dokazuje to průzkum, který v rámci „Francouzštiny ve frankofonii“ vedla frankofonní organizace spojující univerzity. (Ibid.)

3. 3. Jednotící prvky v rámci na první pohled diverzifikované frankofonie

Na první pohled se může zdát téměř nemožné hledat jednotu v organismu takového složení a velikosti jako je frankofonie. Frankofonie zastupuje na úrovni národnostní nespočet národů, etnik a společenství, na úrovni kulturní různé zvyky, tradice a obyčaje a konečně na

²⁰ „...si tous les États devaient parler la même langue, penser de la même manière, agir de la même façon, le risque serait grand de voir s’instaurer un système totalitaire à l’échelle internationale, tant il est vrai qu’à travers les termes employés, c’est une culture, un mode de pensée et, finalement, une vision du monde qui s’exprime.“

²¹ „La francophonie est une arme à deux tranchants. Elle rassemble les pays de la langue française, mais cette union peut dégager un facteur d’unité aussi bien qu’un facteur de diversité.“

úrovni lingvistické nespočet jazyků, dialektů, ale hlavně rozdílných mluvčích a přesto funguje jako celek. Je přítomná, v různých podobách a obměnách, v každé oblasti, zemi a konečně i na každém kontinentu.

Přece však existují jednotící prvky, které se formovaly postupem času tak, aby vyhovovaly potřebám každého jednotlivého člena frankofonního prostoru. Již na prvním summitu Frankofonie, který se konal v Paříži v roce 1886, byly stanoveny základní osy frankofonní politiky: 1) trvalý zájem na skutečné účasti organizace jako celku na udržení světové rovnováhy, 2) uznání francouzštiny jakožto nástroje modernity a pokroku, 3) návrhy konkrétních a životaschopných programů. (Barrat, Moisei 2004: 46) Kromě těchto návrhů existují ještě další prvky, pilíře, na kterých frankofonie spočívá a které se podle potřeby vyvíjely nezávisle na určité struktuře.

Základním prvkem pro soudržnost frankofonie umožňující její existenci je bezesporu společná historie členských zemí. Jedná se o historii frankofonní. Ve většině případů je spjatá právě s obdobím kolonizace a následné dekolonizace. Ta jednotlivé země spojuje neviditelným poutem, otázkou není zda na toto pouto většina zemí pohlíží kladně nebo záporně, v první řadě jde o fakt, který je nepopíratelný a v druhé řadě je to právě tento fakt, který hned od začátku podnítil a umožnil spolupráci v rámci takto vytvořeného prostoru.

Neméně důležitým prvkem pro soudržnost frankofonie je i hospodářský rozvoj. Ekonomická situace frankofonie jako celku je velmi rozporuplná, jejími členy jsou jak země bohaté a industrializované, tak země rozvojové a samozřejmě i ty hospodářsky zaostávající za současným světovým standardem. Právě v rámci frankofonie je takovým zemím poskytována finanční i jiná pomoc jakou je například „Lomská dohoda“ z roku 1975 uzavřená mezi Evropskou unií a zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku. Kromě finanční pomoci spočívá i ve zvýhodněném přístupu na evropský trh pro všechny signatáře této dohody. Z celkového počtu 71 zemí je 30 frankofonních. (Le Marchand 1999: 25) S hospodářským rozvojem souvisí i otázka jazyka, protože jeho prostřednictvím jsou předávány informace, což potvrdilo výsostné postavení francouzštiny, ne však na úkor jiných jazyků, jako dorozumívacího jazyka. K neoddělitelné dvojici hospodářského rozvoje a jazyka rozhodně patří i pojem kultura, protože právě v rámci frankofonie se jí dostává velkého prostoru a je tak zprostředkována a předkládána jiným zemím. (Guillou 1999: 75) To znamená, že v rámci tak obrovské kulturní rozmanitosti jakou v dnešní době představuje 70 zemí účastnících se na chodu frankofonie existuje pojítko v podobě obrovské kulturní spolupráce.

3. 4. Priority frankofonie na mezinárodní úrovni

Současný mezinárodní politický vývoj není zrovna uklidňující, a tak si je Frankofonie jakožto organismus, který spojuje mnohé země světa, který zastává demokratické hodnoty míru, lidských práv a svobod, soudržnosti i neméně důležité hodnoty kulturní a jazykové diverzifikace, a který má tu obrovskou výhodu jakou je společný jazyk, vědoma aktivní role, kterou by měla zastávat na světové scéně. Byl to Abdou Diouf (který od října roku 2002 zastává funkci Generálního sekretáře Mezinárodní organizace frankofonie), který formuloval zásadní priority organizace. (De Guibert 2004: 32)

3. 4. 1. Francouzština

Jak už jsem několikrát zmínila, francouzština je v podstatě důvod vzniku celé frankfonie i její základní jednotící prvek. Umožňuje komunikaci jak mezi členy samotnými, tak komunikaci na světové úrovni s dalšími organismy. V rámci frankofonie je považována za jazyk dorozumívací, jazyk kultury, výzkumu i vzdělávání. Kromě jiného je francouzština ceněna i pro status oficiálního jazyka mnoha mezinárodních institucí včetně Evropské Unie i Organizace Spojených Národů. Navíc se v poslední době daří žít společně francouzštině i dalším jazykům, aniž by tak byla utlačována národní identita konkrétního státu a francouzština postupně přestává být v mnoha zemích vnímána jako cizí jazyk.

3. 4. 2. Vzdělání a kultura

Na předchozím bodě nepřímo závisí i bod další, tedy důležitost vzdělání. V rámci frankofonie má vzdělání výsostné postavení, protože je chápáno jako klíčové pro hospodářský růst jednotlivých zemí. Má odstraňovat sociální nerovnosti a zejména negramotnost, která je stále velkým problémem zejména zemí třetího světa. Vzdělání také podmiňuje další vývoj frankofonie, je jakýmsi závazkem vůči budoucím generacím. Ovšem nároky některých zemí na vzdělání, zejména v Africe, jsou enormní. Byly proto zřízeny mnohé fondy a mezivládní organizace, které mají pomáhat se vzdělávacími programy. V centru zájmu se ocitlo i vydávání školních potřeb – jako jsou knihy a učebnice, které jsou konečně přizpůsobovány

sociální a kulturní realitě, ve které budou používány. Le Marchand 1999: 50) I nadále však tato oblast nedisponuje dostatečnými prostředky a zkušenostmi a média ani jiné technologie nemohou nahradit chybějící učebnice a odborníky.

Šíření francouzštiny jako vzdělávacího jazyka také dosáhlo značného zlepšení. A to nejen díky organizování seminářů pro zlepšování francouzského projevu jako je tomu například v oblasti Asie a Pacifiku, ale zejména díky médiím a novým technologiím jakými jsou rádio a televize (nabízejí krátké kurzy francouzštiny v různých časových intervalech) a v poslední době také internet (ten umožňuje zejména vzdělávání na dálku – v rámci programu „Alpha-Óméga“ bylo vyškoleny na 1500 „šířitelů gramotnosti“, kteří po Internetu šíří vědomosti jak uvádí Le Marchand (1991: 50)).

Stejně jako v oblasti vzdělávání, tak v oblasti kultury vyvíjí Mezivládní organizace frankofonie značnou činnost. Ať už formou finanční podpory do oblastí jakými jsou frankofonní kinematografie a literatura nebo podpory konkrétních mladých umělců, případně organizováním výstav a festivalů. Mezi nejznámější přehlídky frankofonní kultury patří Trh s africkým uměním (MASA)²², který se každé dva roky koná v Abidjanu. Dále festival „*Francofolies*“, který původně vznikl v La Rochelle ve Francii, ale postupně se rozšířil do celého světa (Québec, Belgie, Argentina...) a mnoho dalších. (Le Marchand 1999: 46) Svoje místo si v rámci frankofonie našlo i nespočet lokálních rádiových stanic, jejichž záběr přesahuje 10 miliónů posluchačů. Nejznámějším médiem v rámci frankofonie zůstává bezesporu TV5 – mezinárodní televizní stanice, která vysílá programy ve francouzštině. Její rozsah se odhaduje na 400 miliónů osob v celkem 109-ti zemích světa. Zaujímá tak třetí místo mezi světovými světovými televizními kanály, mezi nimiž kraluje americká CNN, a předstihla tak dokonce i britskou BBC.

3. 4. 3. Kulturní a jazyková různorodost

Další z předních priorit frankofonie je kulturní a jazyková různorodost. Kulturní různorodost je vnímána jako podmínka pro soužití mnoha kultur, jejichž jednotlivé národní identity jsou všeobecně respektovány. Souběžná existence tolika kultur má být proto využita pro spolupráci v rámci udržení světového míru. Zároveň je tato různorodost předpokladem kulturního obohacení. Vzájemná spolupráce a vymezení vlastní odlišnosti už nadále nejsou

²² Le Marché des arts de spectacle africain.

v protikladu, ale naopak jejich skloubení je chápáno jako přednost. Možnost vzájemně si porozumět a spolupracovat je tak zakořeněna v odlišnostech. Od roku 2005 Frankofonie dokonce spolupracuje s organizací UNESCO na Mezinárodní dohodě o kulturní odlišnosti.

3. 4. 4. Demokracie, mír a lidská práva

Frankofonie se vyznačuje dlouhou tradicí v udržování demokratických hodnot i podpory procesu demokratizace. Od v pořadí třetího summitu Frankofonie v Dakaru v roce 1989 se snaží podporovat nárůst demokracie v mnoha členských zemích. Intervence probíhají na dvou úrovních: jako podpora národním institucím angažujícím se v organizování a kontrole voleb, ale také jako vysílání nezávislých delegací, které mají dohlížet na průběh voleb. Tyto delegace mají přispět k bezúhonnosti a transparentnosti volebního procesu, aniž by narušovaly svrchovanost či legislativu daného státu. V procesu demokratizace je právě organizace svobodných voleb prvním krokem k jejímu úspěšnému završení. (Le Marchand 1999: 32) Velkou roli v tomto procesu hraje i meziparlamentní spolupráce, která se snaží zlepšit fungování institucí, které mají zaručit demokratizaci. Mnohé členské země navíc pořádají každý rok semináře zabývající se zlepšením legislativního a volebního procesu.

Již od roku 1990 se Frankofonie snaží napomáhat modernizaci právního systému. V tomto ohledu se snaží citlivě upozorňovat na pojmy jako jsou lidská práva, občanství a demokratická kultura. V roce 2003 se konala konference v Brazzaville, která tak dala vzniknout novým vládním strukturám, které byly pověřeny dohledem nad lidskými právy ve frankofonním prostoru. Od roku 1991 Frankofonie také podporuje asociace sdružující ženy-právničky, které poskytují právní konzultace v zakládaných krizových centrech. S tím úzce souvisí i první konference žen ve Frankofonii, která se konala v Lucemburku v roce 2000 a jejímž hlavním bodem byla bilance posledních pěti let z pohledu situace žen ve frankofonním prostoru.

Důraz v organizaci je také kladen na spolupráci v justici – v roce 1993 vznikla Organizace pro harmonizaci obchodního práva v Africe (OHADA)²³. Členství, které potvrdilo 16 afrických států, zaručuje mimo jiné i jednotná ustanovení týkající se obecného obchodního práva, práva obchodních společností nebo skupin s ekonomickými záměry atd... Podobně byl v roce 1996

²³ L'Organisation pour l'harmonisation en Afrique du droit des affaires.

vytvořen Fond podpory modernizace soudnictví, odkud se čerpají finance určené na podporu nezávislosti, přístupnosti a účinnosti justice v rámci Frankofonie.

3. 4. 5. Pojmy solidarita a shoda nejen v rámci frankofonie

Od roku 1997, kdy byl v rámci Frankofonie vytvořen post Generálního sekretáře se organizace účastní a z velké části i iniciuje tzv. linii ochranné diplomacie a vyvíjí aktivitu v rámci ostatních mezinárodních, ale i regionálních organizací. Ve většině případů působí jako prostředník v konfliktech mezi členskými zeměmi organizace. Tak byly třeba v rozmezí let 1998 – 1999 byly do Toga vyslány čtyři delegace, které měly za cíl obnovit dialog v rámci země. Podobně Frankofonie zasahovala i v případě neshod v Demokratické republice Kongo a dalších. Le Marchand 1999: 30) V roce 1998 bylo také rozhodnuto o statutu pozorovatele pro Frankofonii v rámci činnosti Národního shromáždění a dalších podpůrných orgánů OSN. Kromě smlouvy s OSN Frankofonie podepsala smlouvy o spolupráci s dalšími organizacemi jako například s Ekonomickým společenstvím států západní Afriky (CEDEAO)²⁴, s Komisí OSN pro obchod a hospodářský rozvoj (CNUCED)²⁵, s Ligou arabských států²⁶ nebo s Egyptským fondem pro technickou spolupráci s Afrikou (FECTA)²⁷.

3. 5. Frankofonie versus globalizace?

Globalizace v dnešním pojetí, přesněji řečeno v pojetí velmoci jakou je USA, má velmi jasnou podobu: uniformizace, ztráta důležitých hodnot jako například sociální etiky, ale především jednostrannost. Jednostrannost jako zřetelnou orientaci na USA – ať už ekonomickou nebo kulturní, kde největší roli hraje v současné době angličtina. V protikladu k této americké globalizace zdá se stojí globalizaci v pojetí Frankofonie. Ta se vždycky snažila zasazovat o kulturní různorodost a do popředí, v protikladu k americkému unilateralismu, stavěla vždy multilateralismus, tedy mnohostrannost. Organizace Frankofonie

²⁴ La Communauté économique des États de l'Afrique de l'Ouest.

²⁵ La Commission des Nations unies pour le commerce et le développement.

²⁶ La Ligue des États arabes.

²⁷ Le Fonds égyptien pour la coopération technique avec l'Afrique.

odmítá pojetí kulturního bohatství jako zboží. Naopak vidí jasnou spojitost kulturní rozmanitosti s lidskou důstojností a základními svobodami a lidskými právy.

Za úspěch v této oblasti proto může být považována Mezinárodní dohoda o ochraně a šíření rozmanitosti kulturního vyjádření uzavřená v říjnu roku 2005 v rámci organizace UNESCO.²⁸ Jedinými zeměmi v opozici byly USA a Izrael. V případě USA je její nesouhlas logický, přihlédneme-li k americkému způsobu pojmání globalizace i k faktu, že by tak mohla přijít o své postavení velmoci na poli kulturním, zejména kinematografickém. Kinematografie mimo jiné v USA tvoří totiž největší procento příjmů z vývozu, předstihla tak dokonce i letecký a automobilový průmysl.

Bohužel na poli mezinárodního práva nemá tato dohoda dostatečnou váhu. Nemá dokonce ani přednost před již dříve uzavřenými dohodami tohoto typu a podle některých je dokonce v rozporu s některými ze smluv uzavřených v rámci Světové obchodní organizace (OMC/WTO).²⁹

Proto dříve než Frankofonie dospěje do bodu, kdy bude mít v této otázce rozhodující vliv, musí vyřešit problémy, se kterými se stále potýká v rámci své vlastní struktury. Protože jak může podporovat kulturní rozmanitost na mezinárodní úrovni, když tento pojem stále ještě nemá pevné místo v její vlastní struktuře? S tím je velmi úzce spojena i další překážka na cestě k „jiné globalizaci“ a tou je ekonomická situace v rámci frankofonního prostoru, protože udržování a šíření kultury s sebou samozřejmě přináší i požadavky na ochranu, dynamiku a otevřenost v ekonomickém slova smyslu. V tomto případě tedy nezbyvá než dát za pravdu prezidentu Beninu, Nicéphorovi Soglo: *„Zvykli jsme si mluvit na jedné straně o kultuře a na straně druhé o ekonomice, jako kdyby to nebyla právě ekonomika, která je jedním z rozhodujících prvků kultury! Dnešní svět ovládá kultura země, která je ekonomicky nejsilnější! Přesně proto bude mít frankofonní prostor takovou podobu, jakou mu dá jeho ekonomika.“*³⁰

²⁸ Guillou, Michel. La Francophonie dans la mondialisation. In *Les „Dix-huitièmes Entretiens“ du Centre Jacques Cartier – Rhône – Alpes du 2 au 7 décembre 2005. Le combat pour la diversité culturelle*, [online]. Lyon (France): Institut pour l'Etude de la Francophonie et de la Mondialisation (IFRAMOND), [cit. 2010-07-22]. Dostupný z WWW: <http://www.diversite-culturelle.qc.ca/fileadmin/documents/pdf/miche_guillou.pdf>.

²⁹ L'Organisation mondiale du commerce./World Trade Organisation.

³⁰ „On a pris l'habitude de parler de culture d'un côté, d'économie de l'autre, comme si l'économie n'était pas un des éléments prépondérants de la culture! Domine le monde aujourd'hui, la culture du pays le plus puissant économiquement ! Voilà pourquoi l'espace francophone sera ce que sera son économie.“ Soglo, Nicéphore (Président du Bénin). In Guillou, Michel. La Francophonie dans la mondialisation. In *Les „Dix-huitièmes Entretiens“ du Centre Jacques Cartier – Rhône – Alpes du 2 au 7 décembre 2005. Le combat pour la diversité culturelle*, [online]. Lyon (France): Institut pour l'Etude de la Francophonie et de la Mondialisation (IFRAMOND), [cit. 2010-07-22]. Dostupný z WWW: <http://www.diversite-culturelle.qc.ca/fileadmin/documents/pdf/miche_guillou.pdf>.

4. Vývoj institucionálních struktur frankofonie

V padesátých letech 20. století vznikaly organizace, které spojovalo společné užívání francouzštiny. Jednalo se o organizace zejména kulturní jako např. už zmíněná Mezinárodní organizace novinářů a tisku, Společenství veřejných rádií a samozřejmě i první oficiální frankofonní instituce vůbec, Konference ministrů školství frankofonních zemí, která vznikla již roku 1960. Je třeba zdůraznit, že tyto organizace vznikaly pouze na základě lingvistického a geografického vymezení pojmu frankofonie a jeho politické vymezení v podobě nových institucí a organizací přišlo až později.

4. 1. K politicky organizované frankofonii

Jako hlavní zakladatelé myšlenky organizované frankofonie jsou nejčastěji uváděni tři muži, tři v pořadí první prezidenti tří afrických zemí v okamžiku, kdy tyto země získaly nezávislost. (Barrat, Moisei 2004: 41)

Je to v prvé řadě Léopold Sédar Senghor, který byl v roce 1960 zvolen prvním prezidentem nezávislého Senegalu, kdo jako první přišel s myšlenkou na navázání přerušených vztahů s Francií. Tuto myšlenku představil na kongresu Africké a malgašské unie v roce 1962, kde také navrhl, aby bilaterální dohody mezi Francií a africkými státy byly rozšířeny do podoby multilaterálního celku. V neposlední řadě se snažil prosadit pojem „*Négritude*“³¹, který symbolizoval a zdůrazňoval duševní a kulturní hodnoty černochů.

Dalším, kdo se připojil k myšlence L. Senghora, byl i tuniský prezident Habib Bourguiba zvolený již roku 1957. Ten ji navíc rozšířil o vizi frankofonního společenství po vzoru britského Commonwealthu.

A konečně prezident Nigeru, Hamani Diori, navrhl Francii vytvoření mezinárodní frankofonní organizace. Bohužel ve své době to byl projekt ještě příliš ambiciózní a pro Francii, která nedávno ztratila většinu svých bývalých kolonií, téměř nepředstavitelný. I tak byly myšlenkové základy položeny a bylo jen otázkou času, kdy budou realizovány do konkrétní podoby.

Již o několik let později, v roce 1968, navrhla Společná africká a malgašská organizace (OCAM)³² vytvoření instituce, která by spolupracovala na technické a kulturní úrovni. Na

³¹ Tento termín jako poprvé použil Aimé Césaire, spisovatel a politik původem z Martiniku.

³² L'Organisation commune africaine et malgache.

kongresu v Niamey v únoru roku 1969, kde se sešlo 28 frankofonních zemí, je tento návrh odsouhlasen a již v březnu následujícího roku vzniká Zastupitelství kulturní a technické spolupráce (ACCT)³³, jehož heslo zní „Rovnost, komplementarita, solidarita.“³⁴ (podle Le Marchand 1991: 12) Výsledkem smlouvy uzavřené v Niamey roku 1970 je i vznik Mezinárodní organizace Frankofonie (OIF)³⁵, která v dnešní době zaštiťuje celé frankofonní společenství a v jejímž rámci fungují mnohé vládní i nevládní organizace včetně již zmíněného Zastupitelství kulturní a technické spolupráce.

Kromě snažení v oblasti kultury a techniky byly již od roku 1969 vyvíjeny snahy v oblasti politické a to zejména Společnou africkou a malgašskou unií o vytvoření organizace na základě schůzí představitelů států a vlád frankofonních zemí. Z původního záměru byl ovšem vyloučen Québec, což značně zbrzdilo celé jednání, ale díky snaze kanadského předsedy vlády Pierra Elliotta Trudeaua byl i tento problém překonán a téměř po 20 letech od původního návrhu se konal první summit frankofonie. Bylo to roku 1986 ve Versailles nedaleko Paříže. Od té doby se každé dva roky koná nový summit představitelů států a vlád v rámci frankofonie. Až do roku 1997 bylo hlavní náplní těchto setkání zlepšování a zvyšování prostředků spolupráce v rámci prostoru frankofonie. Ale summit v Hanoji znamenal převrat v dosavadní koncepci frankofonie. Tehdy se koncept frankofonie rozšířil o politickou dimenzi, institucionalizoval a byl mu přiznán statut mezinárodní organizace v plném slova smyslu.

4. 2. Organizační struktura Frankofonie

Institute existující napříč Frankofonií se navzájem liší svojí povahou, funkcí i důležitostí. Najdeme zde orgány čistě politického rázu, ale i ty zabývající se mnohostrannou spoluprací v různých oblastech frankofonního prostoru. Součástí jsou i nevládní a jiné přidružené organizace stejně jako ryze francouzské instituce, z nichž některé jsou přímo zaměřené na vzdělávání a školení. Následující přehled je sestaven na základě logické posloupnosti znázorňující i vztahy mezi jednotlivými orgány. (Barrat, Moisei 2004)

³³ L'Agence de coopération culturelle et technique.

³⁴ „Égalité, complémentarité, solidarité.“

³⁵ L'Organisation internationale de la Francophonie.

4. 3. Instituce spadající přímo pod Mezinárodní organizaci Frankofonie

4. 3. 1. Summit představitelů států a vlád v rámci frankofonního prostoru

Summit představitelů členských zemí je nejvyšší instancí MOF³⁶, která určuje směr politické orientace celé organizace, ale dohlíží i na její správné fungování jakožto celku. Rozhoduje také o přijetí všech rozhodnutí a opatření, která ze svého pohledu hodnotí jako nezbytná a prospěšná. Na summitu Frankofonie, je volen i Generální tajemník organizace. Představitelé členských zemí se tak na summitu Frankofonie scházejí každé dva roky již od roku 1986, kdy se konala konference první a to ve Versailles ve Francii. Následovaly summity v Québecu (Kanada) v roce 1987, v Dakaru (Senegal) v roce 1989, v Paříži v roce 1991, v Grand Baie (Mauricius) v roce 1993, v Cotonou (Benin) v roce 1995, v Hanoji (Vietnam) v roce 1997, v Montconu (Kanada – Nový Brunšvik) v roce 1999, v Bejrútu (Libanon) v roce 2002 (summit byl o jeden rok odložen kvůli atentátům 11. září 2001), v Ouagadougou (Burkina Faso) v roce 2004, v Bukurešti (Rumunsko) v roce 2006 a konečně v Québecu v roce 2008. Jako místo dalšího konání summitu Frankofonie, který se uskuteční na podzim letošního roku, byl vybrán Madagaskar. V roce 2012 summit zorganizuje Demokratická republika Kongo, která letos musel ustoupit Madagaskaru. Celé konferenci vždy předsedá představitel hostitelského státu nebo vlády, který tuto čestnou funkci zastává až do doby konání příštího summitu.

4. 3. 2. Ministerská konference organizace Frankofonie (CMF)³⁷

V této instituci mají zastoupení všechny členské země organizace v podobě jednotlivých ministrů zahraničních věcí případně ministrů majících na starosti záležitosti Frankofonie. Konference se schází převážně v období mezi jednotlivými summity a kromě přípravy nadcházejícího summitu dohlíží také na finanční výnosy a finanční hospodaření vůbec Mezivládního zastupitelství Frankofonie (AIF)³⁸. Je zmocněná jmenovat předsedu správní rady a má na starosti kandidatury potenciálních členů – právoplatných, přidružených nebo pozorovatelů – které předkládá v průběhu konání summitu.

³⁶ Mezinárodní organizace Frankofonie.

³⁷ La Conférence ministérielle de la Francophonie.

³⁸ L'Agence intergouvernementale de la Francophonie.

4. 3. 3. Stálá rada Frankofonie (CPF)³⁹

Od pařížského summitu v roce 1991 je Stálá rada Frankofonie společně s Ministerskou konferencí zodpovědná za přípravu jednotlivých summitů. Tato organizace nahradila Mezinárodní přípravný výbor (CIP)⁴⁰ i Mezinárodní výbor zaručující kontinuitu summitů (CIS)⁴¹, které se projevily jako těžkopádné a málo efektivní. Rada má tak hlavně na starosti schvalování a průběh jednotlivých projektů v rámci organizace i dohled nad uskutečňováním rozhodnutí přijatých Ministerskou konferencí. Je tvořena osobami zmocněnými představiteli států a vlád, které se účastní summitů. V jejím čele stojí Generální tajemník Frankofonie.

4. 3. 4. Generální tajemník Frankofonie

Generální tajemník Frankofonie je volen na čtyři roky a jeho mandát je obnovitelný. V rámci své funkce se zodpovídá třem hlavním orgánům Frankofonie: summitům představitelů členských zemí a vlád, Ministerské konferenci a Stálé radě. Je považován za nejvyššího představitele celého institucionálního systému Frankofonie. V podstatě zastává dvě funkce: jednak funkci politickou jakožto formální představitel organizace na mezinárodní úrovni, který musí v rámci Stálé rady reagovat na všechny krizové a konfliktní situace, jednak funkci v oblasti spolupráce, protože zodpovídá za priority Frankofonie formulované a navržené v průběhu summitů. A samozřejmě s tím související pravomoce v oblasti financí a rozpočtu.

Od roku 2002 je generálním tajemníkem Frankofonie Abdou Diouf, který byl znovuzvolen v roce 2006.

4. 3. 5. Parlamentní shromáždění Frankofonie (APF)⁴²

Toto označení je platné až od roku 1999. Původně se jednalo o Mezinárodní parlamentní shromáždění francouzského jazyka (AIPLF)⁴³ a o Poradní shromáždění Frankofonie.

³⁹ Le Conseil permanent de la Francophonie.

⁴⁰ Le Comité international préparatoire.

⁴¹ Le Comité international de suivi.

⁴² L'Assemblée parlementaire de la Francophonie.

⁴³ L'Assemblée internationale des parlementaires de langue française.

V dnešní době zaštiťuje 48 oficiálních a 16 přidružených sekcí v rámci parlamentů členských států. Jeho úkolem je dohlížet na demokratické instituce a podporovat je napříč Frankofonií (jako například ustavování pozorovatelských výborů jako podpory konání nezávislých voleb...).

4. 3. 6. Meziministerské konference

Ještě před vznikem stálých organizací Frankofonie se země v rámci frankofonního prostoru snažili o spolupráci. Tato spolupráce vyústila v podobě dvou orgánů, které seskupují zejména země frankofonní Afriky a hlavní představitele frankofonie v Evropě a severní Americe.

Konference ministrů školství (CONFEMEN)⁴⁴ vznikla v roce 1960 na popud Společné africké a malgašské organizace (OCAM) a je tudíž nejstarší frankofonní institucí. Funguje jako informační fórum zaměřené na všestrannou spolupráci. Každé z konferencí zároveň předchází i každoroční schůze Africké a malgašské rady pro vysoké školy (CAMES)⁴⁵, která spadá do jurisdikce Konference ministrů školství.

Konference ministrů mládeže a sportu (CONFESJES)⁴⁶ byla také založena na popud Africké a malgašské organizace roku 1969 a již v roce 1971 byl její záběr rozšířen na všechny frankofonní země. Tato organizace působí zejména v oblasti ochrany mládeže, jak už napovídá sám název, a v roce 1985 založila předchůdce dnešních Her Frankofonie⁴⁷.

Sekretariáty obou organizací sídlí v Dakaru (Senegal) a od pařížského summitu v roce 1991 se i tyto orgány spolupodílí na přípravě summitů.

4. 3. 7. Konzultativní Rada Frankofonie (CCF)⁴⁸

V roce 1984 byl frankofonní institucionální systém doplněn o Vyšší Radu Frankofonie (HCF)⁴⁹, v jejímž čele stál prezident Francouzské republiky, který do ní jmenoval zástupce

⁴⁴ La Conférence des ministres de l'Éducation nationale.

⁴⁵ Le Conseil africain et malgache pour l'enseignement supérieur.

⁴⁶ La Conférence des ministres de la Jeunesse et des Sports.

⁴⁷ Les jeux de la Francophonie.

⁴⁸ Le Conseil consultatif de la Francophonie.

⁴⁹ Le Haut Conseil de la Francophonie.

z řad Francouzů i cizinců. Stejně jako další jiné orgány i Vyšší Rada plní dvě úlohy: pozorovat a hodnotit dění v organizaci, na jehož základě udává další směr vývoje a každé dva roky podávat zprávu „O stavu Frankofonie ve světě“. V roce 2002 byla tato instituce přejmenována na Konzultativní Radu aniž by se však změnila náplň její činnosti.

4. 4. Hlavní jednatel MOF – Mezivládní zastupitelství Frankofonie⁵⁰

Bývalé Jednatelství technické a kulturní spolupráce (ACCT)⁵¹ bylo založeno 20. března roku 1970 v Niamey (Niger) a tento den byl stanoven Mezinárodním dnem Frankofonie. Ve své době představovala první institucionální článek Frankofonie. Postupem času, jak organizace dostávala konkrétnější obrysy v podobě myšlenky pořádání summitů, byla pomalu začleňována do její struktury. Její začlenění do Frankofonie nebylo jednoduché zejména proto, že v této době už disponovala vlastními mezivládními strukturami, které se neshodovaly s linií vývoje organizace. Problémy byly překonány na druhém summitu v roce 1987. A již roku 1991 bylo Jednatelství ustanoveno jako hlavní vykonavatel přijatých rozhodnutí v rámci summitů.

Tato instituce má mimo jiné i zaručit přítomnost Frankofonie ve velkých mezivládních organizacích dnešní doby. To se děje prostřednictvím tzv. „*bureau de liaison*“, které existují např. v New Yorku v rámci OSN nebo v Bruselu v rámci EU. V roce 1997 byla organizace přejmenována na Mezivládní zastupitelství Frankofonie.

Obecně má na starosti programy v oblasti kulturní, vědecké, technické, ekonomické a soudní, které jsou pravidelně diskutovány během jednotlivých summitů. Její úlohou je také přispívat k rozvoji francouzštiny, k šíření jazyků a kultur členských států a podporovat vzájemné vědomí sounáležitosti Frankofonie.

Zastupitelství v současné době sídlí v Paříži a disponuje jak vlastními přímými jednatelem, tak vedlejšími orgány.

⁵⁰ L'Agence intergouvernementale de la Francophonie.

⁵¹ L'Agence de coopération culturelle et technique.

4. 4. 1. Přímí jednatelé Mezivládního zastupitelství Frankofonie

Přímí jednatelé Zastupitelství jsou v současné době čtyři:

Univerzitní zastupitelství Frankofonie (AUF)⁵² bylo až do roku 1999 známé pod názvem Asociace částečně nebo zcela francouzských vysokých škol-Vysoká škola francouzských sítí (AUPELF-UREF)⁵³. Původně vzniklo už v roce 1961 s jediným cílem podporovat a realizovat programy v oblasti vyššího vzdělání a výzkumu. Dnes tato instituce spojuje 677 vyšších vzdělávacích a výzkumných zařízení, které jsou rozptýlené do 81 zemí světa.

TV 5 představuje od roku 1985 mezinárodní frankofonní televizi, která vznikla spojením pěti evropských francouzských kanálů. TV 5 je financována z veřejných zdrojů a je v pořadí třetím nejsledovanějším kanálem na světě.

Univerzita L. Senghora v Alexandrii⁵⁴ byla založena při příležitosti summitu Frankofonie roku 1989 v Dakaru a pojmenována po prvním senegalském prezidentu L. Sédaru Senghorovi. Od svého založení umožňuje studentům vzdělání ve čtyřech oborech majících v dnešní době pro Afriku obrovskou důležitost: výživa a zdraví, správa a administrativa, životní prostředí a správa kulturního dědictví. Univerzita je financována z příspěvků členských států Frankofonie, mezinárodních a mecenášských organizací.

Mezinárodní asociace frankofonních starostů (AIMF)⁵⁵ byla založena roku 1979 v Québecu na popud Jacquesa Chiraca, který v té době zastával funkci starosty města Paříže. Spojuje místní volené zástupce ve 48 zemích světa a podporuje rozvoj měst i spolupráci mezi jednotlivými starosty v oblasti správy, dopravy, administrativy a dalších.

4. 4. 2. Vedlejší orgány Mezivládního zastupitelství Frankofonie

Prvním z vedlejších orgánů Zastupitelství je **Institut energie a životního prostředí Frankofonie (IEPF)**⁵⁶, který vznikl v Québecu v roce 1987 a oficiálně funguje od roku 1988. Jedná se v podstatě o zesílení pravomocí Mezinárodního zastupitelství v oblasti vzdělávání odborníků v doménách jako životní prostředí, energie a v oblasti nároků udržitelného rozvoje.

⁵² L'Agence universitaire de la Francophonie.

⁵³ L'Association des universités partiellement ou entièrement de langue française-Université des réseaux d'expression française.

⁵⁴ L'Université Senghor d'Alexandrie.

⁵⁵ L'Association internationale des maires francophones.

⁵⁶ L'Institut de l'énergie et de l'environnement de la Francophonie.

Druhým vedlejším orgánem je **Frankofonní institut nových technologií zpracování informací a školení (INTIF)**⁵⁷. Vznikl relativně nedávno, v roce 1998 u příležitosti summitu v Bukurešti, a jeho hlavní úlohou je podpora Mezinárodní školy Frankofonie⁵⁸ a vývoj v oblasti školení a dokumentace v rámci nových technologií zpracování informací a dokumentace (NTIC)⁵⁹.

4. 5. Nevládní organizace

Ještě před tím, než vůbec byly položeny institucionální základy Frankofonie, existovaly nevládní organizace, jejichž cílem bylo podporovat a šířit francouzský jazyk a kulturu. Tyto organizace pracují i dnes a některé jsou dokonce přidružené k oficiálním strukturám organizace.

Francouzská aliance⁶⁰, která byla založená již v roce 1883 v Paříži má za cíl „*udržovat a rozšiřovat vliv Francie pomocí propagace jejího jazyka.*“⁶¹ (podle Barrat, Moisei 2004: 58) Původně byla tvořenou desítkou osob, postupně se ale její řady rozšiřovaly o členy ze všech možných oblastí lidské činnosti a to i bez ohledu na náboženství. Její oficiální název byl ustaven v roce 1884. V podstatě se nejednalo o jedinou alianci, ale spíše o síť mnoha aliancí po celém světě. Finance čerpala z veřejných darů a dědictví a používala je pro šíření a vyučování francouzštiny po celém světě a organizaci konferencí a událostí jazykového a kulturního charakteru.

V dnešní době Aliance existuje ve více než 138 zemích světa. Vydává učebnice, noviny i odborné knihy a spojuje učitele francouzštiny, studenty, ale určitým způsobem i knihovny a jazyková centra po celém světě. Aliance také nabízí certifikáty o ovládané úrovni jazyka (DELF/DALF) a spolupracuje s ministerstvem školství a zahraničních věcí. Jednotlivé Aliance v zahraničí spadají pod jurisdikci místních ambasad.

Francouzská laická misie⁶² byla založena v Paříži v roce 1902 a již v roce 1907 oficiálně zahájila svoji činnost. Na rozdíl od Francouzské aliance jí nešlo pouze o vyučování jazyka – francouzštiny – ale o vyučování obecně. Zasazovala se o rekonstrukci správy vzdělávacích

⁵⁷ L'Institut francophone des nouvelles technologies de l'information et de la formation.

⁵⁸ L'École internationale de la Francophonie.

⁵⁹ Nouvelles technologies de l'information de la communication.

⁶⁰ L'Alliance française.

⁶¹ „Maintenir et étendre l'influence de la France par la propagation de sa langue.“

⁶² La Mission laïque française.

institucí a jejím velkým úspěchem bylo otevření první nekonfesijní školy v Řecku roku 1906. Od roku 1990 v rámci organizace Frankofonie aktivně rozvíjí svoji činnost.

Královská akademie francouzského jazyka a kultury v Belgii⁶³ byla založena belgickým králem Albertem I. v roce 1920 jako instituce, která měla chránit a šířit francouzštinu. Specializovala se na literaturu a jazykovědu. Obecně se zabývá problémy v rámci Frankofonie, protože se často týkají právě otázek jazykových.

Rada pro francouzský život v Americe⁶⁴ vznikla v Québecu v roce 1952 původně jako obrana frankofonní katolické menšiny proti anglosaské a protestantské většině. I v dnešní době přetrvává úloha Rady podporovat frankofonní komunity v Severní Americe.

Mezinárodní rada pro francouzský jazyk (CILF)⁶⁵ vznikla roku 1968 a jejím úkolem je přispívat k obohacení francouzštiny a samozřejmě i k jejímu rozšiřování ve světě. Již od začátku se tedy specializuje na otázky jazykovědy, gramatiky, pravopisu a syntaxe.

Mezinárodní federace profesorů francouzštiny (FIPF)⁶⁶ sdružuje od roku 1969 profesory francouzštiny po celém světě. Od osmdesátých let se navíc podílí na programu spolupráce v rámci vzdělávání, který je utvářen summity Frankofonie.

Kromě institucí cíleně zaměřených na jazyk a kulturu se začaly v padesátých letech objevovat instituce nové, zaměřené na otázky mnohem širšího záběru – technické, vědecké, politické nebo ekonomické.

Mezinárodní rada rádií a televizí vysílajících ve francouzštině (CIRTEF)⁶⁷ vznikla roku 1978 s hlavním úkolem – usnadnění odborné komunikace mezi zeměmi na severní a jižní polokouli.

Mezinárodní unie frankofonního tisku (UPF)⁶⁸, která vznikla v roce 2001 v dnešní době sdružuje více než 3000 novinářů po celém světě. Pravidelně vydává noviny „*Gazette de la presse francophone*“, které informují širokou veřejnost o aktualitách v rámci frankofonního prostoru.

Mezinárodní institut francouzského práva (IDEF)⁶⁹ vznikl v roce 1961 v návaznosti na specifickou a univerzálnost práv francouzského a latinského práva. Umožnil tak spolupráci v právní oblasti mezi odborníky a institucemi.

Frankofonní asociace přátelství a vztahů (AFAL)⁷⁰ byla založena v roce 1974 a je zářným příkladem sdružení nevládních organizací v rámci Frankofonie.

⁶³ L'Académie royale de langue et littérature française de Belgique.

⁶⁴ Le Conseil de la vie française en Amérique.

⁶⁵ Le Conseil international de la langue française (CILF).

⁶⁶ La Fédération internationale des professeurs de français (FIPF).

⁶⁷ Le Conseil international des radios-télévisions d'expression française.

⁶⁸ L'Union internationale de la presse francophone.

⁶⁹ L'Institut international de droit d'expression française.

Obchodní frankofonní fórum (FFA)⁷¹ je další z oficiálních organizací Frankofonie. Existuje od roku 1987 a zasedá každé dva roky těsně před konáním summitu. Její doménou je frankofonní ekonomický prostor a posílení spolupráce mezi členskými zeměmi. Její důležitost v poslední době neustále roste, protože Frankofonie již nepředstavuje pouze kulturní uskupení, ale právě i to ekonomické.

4. 6. Francouzské instance v rámci Frankofonie

Jsou veřejné orgány, které zaujímají oficiální postavení ve Frankofonii. Kromě respektování lidských práv a šíření demokracie ve světě jsou tyto orgány oficiálně zmocněny iniciovat a usnadňovat tzv. „dialog kultur“⁷² (jak uvádí Barrat, Moisei 2004: 64) všemi možnými prostředky. Jsou to především:

Prezident republiky jako představitel Francie na summitech konaných jednou za dva roky.

Zástupce prezidenta republiky, který reprezentuje Francii na ostatních schůzích stálých orgánů Frankofonie.

Předseda vlády zodpovídá za jednání vlády ve všech otázkách týkajících se frankofonie a tato jednání zároveň zajišťuje.

Vrchní rada francouzského jazyka (CSLF)⁷³ existující od roku 1989 zahrnuje osoby kompetentní v oblasti francouzského jazyka. V jejím čele stojí buď předseda vlády, nebo ministr kultury. Zabývá se zejména otázkami používání, úpravy, obohacení a šíření francouzštiny, ale řeší také politické otázky vzhledem k cizím jazykům ve Francii i mimo ni.

Ministr zmocněný k účasti ve Frankofonii je osoba, která reprezentuje Francii na ministerských konferencích. Je považován za oficiálního představitele Frankofonie na mezinárodní úrovni.

Správa frankofonních věcí vznikla v roce 1974 a má přispívat k vypracování linie francouzské politiky v rámci Frankofonie.

Vrchní ředitelství mezinárodní spolupráce a hospodářského rozvoje (DGCID)⁷⁴ nahradilo v roce 1999 Vrchní ředitelství kulturních, vědeckých a technických vztahů (DGRCSST)⁷⁵. Dbá na francouzskou politiku v oblasti mezinárodní spolupráce, na propagaci

⁷⁰ L'Association francophone d'amitié et de liaison.

⁷¹ Le Forum francophone des affaires.

⁷² „Dialogue des cultures.“

⁷³ Le Conseil supérieur de la langue française.

⁷⁴ La Direction générale de la coopération internationale et du développement.

⁷⁵ La Direction générale des relations culturelles, scientifiques et techniques.

francouzštiny v různých mezinárodních organizacích i na správnost vysílání audiovizuálních a radiových programů ve francouzštině.

Vrchní delegace francouzského jazyka a ostatních jazyků ve Francii (DGLFLF)⁷⁶ existuje od roku 1989 a má za úkol koordinovat a kontrolovat činnost veřejných nebo soukromých orgánů, které právě svojí činností konkurují šíření a užívání francouzštiny. A to zejména v oblastech vzdělávání, obchodu, vědy a technologií. Delegace je volně přidružena k ministerstvu kultury.

4. 6. 1. Francouzské instituce specializující se na vzdělávání

Jsou to: **Zastupitelství ministerstva zahraničních věcí pro francouzské vzdělávání v zahraničí (AEFE)**⁷⁷ spolupracuje zejména se zahraničními vzdělávacími systémy, aby tak zaručilo dětem s francouzskou národností žijícím v zahraničí přístup k veřejnému vzdělání. **Édufrance** se od roku 1998 snaží šířit francouzské zkušenosti a znalosti formou vysokoškolského vzdělávání, organizováním evropských kurzů a programů pro zahraniční studenty a v neposlední řadě podporuje frankofonní vzdělávání na dálku. **Národní centrum pro dálkové vzdělávání (CNED)**⁷⁸ má své členy jak ve Francii, tak v zahraničí. Kromě francouzských jazykových kurzů nabízí také školení pro vyučování francouzštiny na dálku. **Průmyslová a obchodní komora v Paříži (CCIP)**⁷⁹ v roce 1998 uvedla na trh tzv. test hodnocení francouzštiny (TEF)⁸⁰, který by mohl motivovat frankofonní studenty ze zahraničí k prohloubení znalostí v oblasti odborné francouzštiny, případně ke studiu na vysokých školách specializujících se na ekonomiku a administrativu.

⁷⁶ La Délégation générale à la langue française et aux autres langues de France.

⁷⁷ L'Agence du ministère des Affaires étrangères pour l'enseignement français à l'étranger.

⁷⁸ Le Centre national d'enseignement à distance.

⁷⁹ La Chambre de commerce et d'industrie de Paris.

⁸⁰ Le Test d'évaluation de français.

5. Perspektivy frankofonie na institucionální i mezinárodní úrovni a úloha francouzštiny

Frankofonie se stala organizovanou strukturou již téměř před čtvrtstoletím a jako taková byla i uznána francouzskou vládou. Přesto za tu dobu prošla nesčetnými proměnami: v průběhu let a střídání jednotlivých francouzských vlád ji spravovalo Ministerstvo kultury a frankofonie, později Ministerstvo zahraničních věcí a změnám podléhaly i struktury, které měly definovat náplň její činnosti. Z toho vyplývá, že Frankofonie ještě úplně nezakořenila ve složitém mechanismu, jakým je francouzská vláda. Hlavním problémem je tedy zejména vymezení pravomocí vládních struktur, které v současnosti disponují pravomocí jednat a mocensky působit ve frankofonním prostoru. (Barrat, Moisei 2004: 69)

5. 1. Napříč Frankofonií

V roce 2008 členské státy a vlády Mezinárodní organizace Frankofonie čítaly dohromady více než 870 miliónů obyvatel, to znamená více než 13% světové populace.⁸¹ Navíc členské země a vlády v dnešní době představují více než čtvrtinu zemí, které zasedají v Organizaci spojených národů. (Barrat, Moisei 2004: 159) Mohlo by se zdát, že Organizace tak disponuje obrovskou silou, kterou může působit na světové scéně ve svůj prospěch. Faktem ale je, že se jako taková potýká s velikými problémy, které vyplývají zejména z její ekonomické situace, kterou valná většina členských zemí stále ještě nevnímá jako zásadní.

5. 1. 1. Současné problémy Afriky

Afrika byla od začátku považována za jakousi základnu Frankofonie, za její nejrozsáhlejší pilíř. Ať už z důvodu, že to bylo právě v Africe, kde se zrodila myšlenka založení společenství frankofonních zemí, nebo protože díky stálé africké podpoře je Francie stále ještě i dnes považována za světovou velmoc. Je velmi pravděpodobné, že bez spojení s Afrikou by si zachovala pouze označení evropská velmoc. A konečně i z toho důvodu, že

⁸¹ Jako zdroj použita *Organisation internationale de la francophonie: OIF* [online]. Paris: Organisation internationale de la francophonie, 2009 - [cit. 2010-07-21]. Dostupný z WWW:<<http://www.francophonie.org/>>.

Afrika má dnes obrovský potenciál v podobě závratného demografického růstu, který je pro budoucnost Frankofonie klíčový.

Přesto Afrika v současnosti nemá zrovna výhodnou pozici s ohledem na vlastní ekonomiku a postoj k Evropě a k Americe. Na rozdíl od většiny zemí celého světa, kde byl v posledních desetiletích zaznamenán velký hospodářský růst, se situace ve střední Africe téměř nezměnila a v některých zemích se dokonce zhoršila. Dokazuje to i vývoj hrubého národního produktu, který se v současné době zhruba rovná HDP Belgie. Od sedmdesátých let klesá podíl střední Afriky na světové produkci, snižuje se pokrytí výživových potřeb, což ještě umocňuje zvyšování vývozu obilnin, roste urbanizace a s tím spojená nezaměstnanost ve městech, zvyšuje se státní dluh a konstantně narůstá únik kapitálu. K tomu se přidávají pro Evropana téměř nepředstavitelné hladomory a epidemie jako například AIDS. (Barrat, Moisei 2004: 133)

Další překážkou v hospodářském vývoji Afriky je zejména omezenost tamějších ekonomických trhů. Na africké poměry nákladné projekty v podobě vytvoření celních unií, posílení mezistátního průmyslu nebo vytvoření regionálních správních struktur se většinou setkaly s neúspěchem. Nestabilita příjmů navíc zhoršuje politické vztahy a je příčinou kmenových válek, které mezi sebou jednotlivé africké státy vedou.

S ekonomickými problémy samozřejmě souvisejí i problémy ve vzdělávacím systému. Snaha o rozšíření vzdělanosti je v Africe paradoxně zároveň nedostatečná i nepřiměřená. Nedostatečnost ilustruje fakt, že v celé jedné třetině afrických zemí je míra základního vzdělání nižší než 50%. (L'Année francophone internationale 2006. 2005: 164-167) U dívek je procento ještě nižší, i když právě zde je nárůst gramotnosti nejviditelnější. Nepřiměřenost se projevuje v oblasti financí vynakládaných na školství – finanční snahy vzhledem k výši HDP jsou až desetkrát vyšší než částky vynaložené na vzdělání v Evropě. Navíc financování školství je vyhrazena více než čtvrtina celkového rozpočtu daných zemí a ve srovnání s asijskými zeměmi se srovnatelným obratem, se v Africe vydá na školství až o 60% více vzhledem k HDP. Africký školský systém neodpovídá ani současným sociálním potřebám, protože z velké části stále ještě spočívá na základech z období kolonizace.

Ohnisko problémů se také poslední dobou přesouvá do měst. V roce 1950 žilo ve městech zhruba 21 miliónů lidí, dnes je jich zhruba 50 miliónů. Z toho logicky plyne přelidněnost měst, vysoká míra nezaměstnanosti i nepříznivá sociální situace obecně. K té přispívá do značné míry doktrína socialismu, která přinesla rozčarování z nedostatku legitimních struktur, které by zaručovaly demokracii a neprohlubovaly korupci, která v Africe

našla své místo. Za bojem za demokracii často stojí vyhrocení vztahů mezi jednotlivými etniky, což neodvolatelně spěje ke konfliktu a zvyšuje napětí v celé Africe.

5. 1. 2. Společný ekonomický prostor v rámci Frankofonie

Organizace Frankofonie představuje zhruba 15% mezinárodního obchodu a drží 10% světového bohatství. I přes přesvědčivost těchto čísel je Frankofonie uvnitř velmi nesourodá. Mezi členské země Frankofonie totiž patří i 23 nejméně rozvinutých zemí světa (z celkového počtu 49) i 7 z 10 nejchudších zemí na světě jak uvádí Barrat, Moisei (2004: 138). Vyjádřeno v číslech, členské země na severní polokouli tvoří téměř 10% světového HDP a díky nim je produkováno 80% bohatství celé Organizace. Naopak země na jižní polokouli přispívají ke světovému HDP zhruba 1,5% a produkují 20% bohatství frankofonního prostoru. (Ibid.)

Z hlediska obchodní směny bohužel převažuje model sever-sever. To znamená, že se obchodování v rámci frankofonního prostoru z největší části odehrává mezi zeměmi severní polokoule (70%), směna mezi zeměmi jižní polokoule představuje zanedbatelná 2% a výměny mezi severní a jižní polokoulí (a naopak) se drží na 28%. (Ibid.) Proto se v poslední době tolik diskutuje o vytvoření společného ekonomického prostoru.

Postoj Francie k Organizaci prošel od začátku také jistým vývojem. Původně Francie vnímala celé společenství jako určitou formu prodloužení přerušených kolonizačních vztahů i jako posílení role francouzštiny na mezinárodním poli. Postupem času se dopracovala k názoru, že by bylo možné vybudovat společenství, jehož středem zájmu by byly právě jazyk a kultura, ale které by bylo postupem času rozšířeno o víceméně rovnocenné vztahy mezi industrializovanými zeměmi severní polokoule a rozvojovými zeměmi polokoule jižní.

Postoj Kanady je charakteristický její příslušností jak ke Commonwealthu, tak k Frankofonii. Kanada od začátku ve Frankofonii hledala společenství politického rázu, které by pomohlo utvrdit její mezinárodní pozici i částečně frankofonní identitu. Zatímco Kanadě Organizace pomáhá celosvětově propagovat její zájem o rozvojové země jižní polokoule, pro Québec je to jediná možnost mezinárodního vyjádření. Podobné smýšlení vede k účasti ve Frankofonii i Belgie, která jako další multilingvní země s menšinovou frankofonní komunitou může mezinárodně vyjadřovat své obavy. (Barrat, Moisei 2004: 140)

Obdobně i rozvojové země vkládají do frankofonního společenství určité naděje, které se ale tak různí, že je těžké je nějakým způsobem uspokojit. Obecně je Frankofonie nahlížena jako společenství, které může zvrátit současný stav věcí ve světě a nastolit tak nový pořádek.

Tento pořádek by měl být založen na společných hodnotách solidarity a spolupráce zejména v oblasti ekonomiky. Zejména v kontextu životaschopné ekonomiky a udržitelného rozvoje.

V tradičním francouzském pojetí je spolupráce v rámci Frankofonie založena na čistě bilaterálních vztazích, které vyplývají ze vztahů koloniálních, mezi ní a jejími bývalými koloniemi na jižní polokouli. V tomto ohledu je tak jejím největším soupeřem Kanada, která je často obviňována, že se prostřednictvím Frankofonie chce dostat na místo Francie ve frankofonních zemích třetího světa. To má samozřejmě vliv na finanční podporu hospodářského rozvoje – během posledních let byl zaznamenán její značný pokles, v případě Francie znatelně větší než právě v případě Kanady. Pokles podpory tak zapříčinil, že cíle, které byly v rámci hospodářského rozvoje stanoveny, nebyly splněny.

5. 2. Úloha francouzštiny

Statut francouzštiny jako celosvětově používaného jazyka i jazyka mnoha mezinárodních organizací se může v dnešní době zdát neotřesitelný. Pravdou je, že míra jejího používání se neustále snižuje, ve většině případů ve prospěch angličtiny. A bohužel nezpochybnitelným faktem je i, že *„ve většině případů jsou to sami frankofonní obyvatelé, kteří jsou zodpovědní za úpadek francouzštiny.“*⁸² (Gaudry In Barrat, Moisei 2004: 111)

5. 2. 1. Francouzština a mezinárodní organizace

V rámci Evropské unie si francouzština stále ještě udržuje významné místo, i když od roku 1973 (připojení Velké Británie a Irska k EU) je její pozice více než ohrožena. Stále však platí, že francouzština je jedním z devíti oficiálních jazyků i jedním z devíti jazyků určených pro formální postupy v celé unii. Navíc je společně s angličtinou a němčinou jazykem, který se používá v rámci neformálních nebo naléhavých postupů. V podstatě až do roku 1990 stále ještě převažovala francouzština nad angličtinou a to zejména díky faktu, že byla společným jazykem šesti zakládajících zemí. Navíc jako sídla výkonných orgánů Evropské unie byla vybrána tři frankofonní města – Brusel, Štrasburk, Lucemburk. Konečnou ránu však

⁸² „Ce sont dans la plupart du temps les francophones eux-mêmes qui sont responsables du déclin du français.“

francouzštině zasadilo rozšíření EU o Rakousko, Švédsko a Finsko. Tyto země společně s Velkou Británií z angličtiny udělaly první jazyk celé unie. (Barrat, Moisei 2004: 113)

Francouzština zůstává dominantní snad už jen v Evropském parlamentu jako první administrativní jazyk. Obrovským problémem v současné době je zejména nárůst jazykových kombinací pro tlumočení a překládání v rámci EU. S přijetím nových členů v roce 2004 a 2007 se možné kombinace zněkolikanásobily a Evropská unie tak může skvělým případem plurilingvismu. Náklady na tlumočení však začínají být neúnosné – v současné době tvoří více než 2% celkového rozpočtu (v porovnání například s 8% v roce 2010 vydanými na řešení globálních problémů jako humanitární pomoc, demokracie a lidská práva, spolupráce v oblasti hospodářského rozvoje atd..⁸³). Nebylo by pro to překvapením, kdyby v rámci úsporných opatření byla angličtina ustanovena jako jediný oficiální jazyk (ostatně většina smluv a dohod pro nově příchozí v angličtině regulérně byla). Otázkou teda zůstává, jak velkou cenu má v rámci EU zachování plurilingvismu, když na druhé straně vah stojí problémy jako hladomory a podvýživa malých dětí.

Celkově horší než v Evropské unii je situace v dalších evropských organizacích. Zde byla francouzština, pokud vůbec hrála důležitou roli, nahrazena angličtinou a v některých institucích, i když sídlí ve frankofonních městech, nikdy ani hlavní roli nehrála jako například v Evropském centru nukleárního výzkumu (CERN)⁸⁴ v Ženevě.

Pro Organizace spojených národů je jazyková různorodost snad ještě důležitější než v Evropské unii, protože mimo jiné vyjadřuje i zájem o každý jednotlivý národ. Francouzština je zde jedním z pěti oficiálních jazyků společně s angličtinou, čínštinou, španělštinou a ruštinou. Dokonce je společně s angličtinou oficiálním jazykem šesti základních orgánů OSN. Kancelář Organizace spojených národů sídlí sice v Ženevě, to ale nijak neusnadňuje pozici francouzštině, kterou ovládá maximálně 20% všech zaměstnanců. Obdobná je situace v případě návrhů rozpočtů a nových rozpočtových usnesení, které musí být psány rovnou v angličtině, protože jsou určeny pro newyorskou kancelář (kde francouzštinu ovládá pouze 5% personálu). A konečně navzdory statutu francouzštiny jako oficiálního jazyka a jazyka dorozumívacího v rámci OSN, oficiální internetové stránky této organizace jsou k dispozici v pěti jazycích, ale francouzština není ani jedním z nich. (Barrat, Moisei 2004: 116) To jasně ilustruje pozici francouzštiny, kterou zastává v dnešní době.

⁸³ Jako zdroj použita *Europa: Gateway to the European Union – European Commission* [online]. © European Union 1995-2010 [cit. 2010-07-25]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/budget/library/publications/budget_in_fig/dep_eu_budg_2010_en.pdf>.

⁸⁴ Le Centre européen de recherche nucléaire.

5. 2. 2. Francouzština v oblasti vědy a techniky

Členské země Frankofonie představují celých 10% světových výdajů na výzkum a 12% přispívají k celkové světové vědecké produkci jak uvádí Barrat, Moisei (2004: 119). Nutno konstatovat, že celých 85% z údajných 12% je zásluha zejména Francie, Belgie, Švýcarska a Kanady. Toto rozvrstvení přispívání k vědeckému pokroku ostatně velmi dobře reprezentuje i nerovnováhu, která je přítomná v celé organizaci na několika úrovních.

I v oblasti vědy a techniky zastávala francouzština po nějakou dobu výsostné postavení a stejně tak i v této oblasti musela v nedávné době přenechat místo angličtině. Je zřejmé, že právě věda a technika znamenají největší neúspěch francouzštiny, protože míra jejího používání se právě zde snižuje nejvíce. Snad více než kde jinde je právě vědecko-technický obor poznamenán prvenstvím angličtiny. Nejzřetelněji to pocítily obory jako fyzika, chemie a biologie. Snad jedině v oblasti humanitních věd se francouzština ještě uplatňuje – patří jí čtvrtina celosvětové produkce.

Za úspěchem angličtiny stojí nejen fakt, že 60% vědecké aktivity se odehrává v anglo-saských zemích, ale hlavně skutečnost, že 80% veškerých informací, které se nějakým způsobem týkají vědy a techniky, je publikováno v angličtině. Z toho lze vyčíst, že angličtinu ve vědních oborech nemusí nutně používat jen země anglo-saské. To dokazují i v dnešní době velmoce na poli vědeckého výzkumu jako jsou Rusko, Čína, Indie nebo Brazílie, které běžně angličtinu používají.

5. 2. 3. Francouzština ve vzdělávacím systému

Podle výsledků anket se vyučování francouzštiny v celém světě drží již několik let na stejné úrovni. Místní úbytky například v Itálii a Německu jsou vyrovnávány nárůstem obliby francouzštiny v zemích jako je Velká Británie a USA. Obecně se ale soudí, že angličtina pomalu získává světové prvenství. Situaci ji usnadňuje i postoj „francouzské elity“ a některých politiků, kteří investici do šíření francouzštiny hodnotí jako nerentabilní. I přesto je francouzština stále vyučována na všech pěti světových kontinentech a členské státy Frankofonie na severní polokouli si pomalu začínají uvědomovat důležitost tohoto faktu.

Obecně je vyučování francouzštiny jako cizího jazyka hodnoceno jako nejnižší právě v zemích Evropské unie. V tomto prostoru totiž soupeří nejvíce právě s angličtinou a němčinou, které se zdají být ve výhodě. To dokazují i statistiky zveřejňované v rámci EU.

Podle nich procentuální rozdělení studentů v rámci Evropské unie vypadalo v roce 2005 následovně: angličtina 79,6%, němčina 25,4% a francouzština 27,7%.⁸⁵ Čísla v roce 2007 dokazují, že obavy o osud francouzštiny jsou opodstatněné: angličtina 83,5%, němčina 22,5% a francouzština 21,8%.⁸⁶

V současné době je tedy prioritou Frankofonie a zejména Francie podporovat šíření francouzštiny zakládáním frankofonních odvětví, které se specializují na výuku francouzštiny, v zemích, kde francouzština není mateřským jazykem. Stejná snaha je vyvíjena i v rámci studijních programů, které umožňují studentům z celého světa studovat na francouzských univerzitách (Erasmus Mundus, Comenius a další...).

Demografická budoucnost francouzštiny nicméně spočívá hlavně v potenciálu afrických frankofonních zemích. Tam směřuje největší část podpory celé organizace. Je důležité zdůraznit, že se tak děje v rámci multilaterálních vztahů, které respektují kulturní a jazykovou různorodost těchto zemí. Proto šíření francouzštiny jako národního jazyka v afrických zemích není v rozporu s existencí a ostatně i šířením místních afrických jazyků.

Opomíjeny by ale neměly být ani země ve východní Evropě nedávno přijaté do Evropské unie, které vykazují nejnižší index používání francouzštiny jako cizího jazyka. Protože „o budoucnost francouzštiny se bude hrát právě v rámci Evropské unie.“⁸⁷ (Juppé In Barrat, Moisei 2004: 125)

5. 3. Krok směrem k lepší Frankofonii

Ekonomická situace v rámci Frankofonie sice není v současné době uspokojivá, ale pesimismus ze strany Francie, Kanady a dalších ekonomicky silných států ji v žádném případě neprospívá. Je nemyslitelné vytvořit funkční a prosperující ekonomický prostor za dané situace, která panuje v Africe – hospodářsky málo nebo vůbec rozvinuté země – protože právě africký trh by měl fungovat jako základna celého ekonomického prostoru Frankofonie. Proto je více než kdy jindy důležité zvýšit, ale hlavně zefektivnit pomoc pro hospodářský rozvoj tohoto kontinentu. Již teď je zřejmé, že investice do Afriky nejsou vyhozené peníze,

⁸⁵ Jako zdroj použita *Europa: Gateway to the European Union – Eurostat* [online]. © European Union 1995-2010 [cit. 2010-07-25]. Dostupný z WWW: < http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database >.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ „C'est dans l'Union européenne que se jouera l'avenir du français.“

protože dosavadní obchod mezi Francií a Afrikou představuje slibný potenciál, který se ozdravením africké ekonomiky může mnohonásobně zvětšit.

O budoucnosti Frankofonie v Africe, ale i o budoucnosti Afriky v rámci Frankofonie⁸⁸ se 24. června 2010 konala konference ve francouzském Národním shromáždění. Hlavním tématem byla bilance situace ve frankofonních afrických zemích padesát let po jejich osamostatnění i možné výhledy do budoucna. Kromě toho se diskutovalo i o závažných otázkách (francouzština jazykem budoucnosti v Africe, institucionální problémy Frankofonie v Africe nebo možná změna postoje Francie k Africe.)⁸⁹

Členské země Frankofonie si v současné době uvědomují naléhavost situace i nezbytnost opatření, která by se měla učinit. Ale hlavní článek v tomto řetězci – totiž konkrétní firmy a podniky – si své důležité úlohy při budování frankofonního ekonomického prostoru nejsou vědomy. Přitom ekonomická spolupráce v rámci Frankofonie by pro ně mohla být obrovskou výhodou v podobě rozvoje v rámci sjednoceného kulturního a jazykového prostředí. Stejně podmínky jejich konkurence nikdy mít nemůže. Další výhodou je i usnadnění pracovní komunikace používáním francouzštiny. (Barrat, Moisei 2004: 144) První kroky směrem k tomuto vývoji už byly podniknuty, jako např. založení Frankofonní komory pro ekonomické záležitosti (CFAE)⁹⁰ nebo Frankofonního fóra pro obchodní záležitosti (FFA).⁹¹ Jejich úkolem je v současné době podporovat obchodní vztahy a spolupráci mezi jednotlivými frankofonními společnostmi i průmyslovými odvětvími.

Budoucnost ekonomické spolupráce ve frankofonním prostoru je sice stále ještě zatížena formou bilatelárních dohod mezi Francií a dalšími členskými státy, ale situace pomalu spěje k tomu, aby i tento nedostatek byl brzy odstraněn, nahrazen flexibilnější strukturou, která by zároveň posílila již existující vztahy i podnítila utváření vztahů nových. Protože jedině tehdy bude Frankofonie schopná dodat svým postojům a názorům potřebnou váhu a zaujmout tak své místo na světové politické scéně.

Obrana francouzštiny v jednotlivých světových organizacích je většinou vnímána jako obrana v rámci plurilingvismu. Přestože je v dnešní době v rámci rozpočtových opatření většina oficiálních textů a smluv sepisována v angličtině bez jejich následného přeložení do francouzštiny (samozřejmě pokud se tyto smlouvy a texty nějakým způsobem týkají francouzských záležitostí), francouzské ale i frankofonní instance se přesto snaží dohlížet na

⁸⁸ „La Francophonie en Afrique: quel avenir?“

⁸⁹ Jako zdroj použita *Organisation internationale de la francophonie: OIF* [online]. Paris: Organisation internationale de la francophonie, 2009 - [cit. 2010-07-21]. Dostupný z WWW:< http://www.francophonie.org/Quel-avenir-pour-la-Francophonie.html?var_recherche=quel%20avenir%20pour%201%C2%B4afrique%3F>

⁹⁰ La Chambre francophone des affaires économiques.

⁹¹ Le Forum francophone des affaires.

jejich následné přeložení do francouzštiny pro další potřeby. (Barrat, Moisei 2004: 117) Prosazování francouzštiny na neformální úrovni, tedy v každodenní komunikaci, je stejně důležité jako na úrovni formální. Nicméně prioritou je dnes podpora vyučování francouzštiny jako cizího jazyka a to zejména v nových členských zemích Evropské unie. I přes existenci nesporných faktů o ústupu francouzštiny není tato situace nevyhnutelná, pokud bude vynaloženo dostatečné úsilí ze strany frankofonních zemí.

Frankofonie by dnes měla být vnímána jako instituci, která dostává svému závazku vůči těm nejchudším a nejzaostalejším zemím, která se všemi prostředky snaží podporovat dialog kultur (i když současná situace je spíše nakloněná návratu fundamentalismu a integrismu), která se snaží striktně oddělovat universalismus od uniformity (protože je to právě uniformita v kombinaci s chudobou, které mění člověka k nepoznání a vyvolávají destruktivní chování), a konečně která se zasazuje o ustavení, ale i udržení demokracie ve smyslu vytvoření právního státu, který by respektoval lidská práva všude, kde je to třeba. Obecně je místem, kde se střetávají kultury, i místem, které existuje bez ohledu na nesmiřitelné rozdíly. Frankofonie je otevřená všem, šíří solidaritu a vzájemný respekt a může zastavit vzdouvající se vlnu anglo-saské dominance.

6. Závěr

Frankofonie sice ještě nemá plně vymezené místo na mezinárodní scéně, ale dosavadní vývoj ukazuje, že je jen otázkou času, kdy tomu tak bude. Během let své existence prokázala velkou životaschopnost i přizpůsobivost, stejně jako pevnost svých rozhodnutí. Frankofonie nemůže být vnímána pouze jako prvoplánová obrana francouzského jazyka, protože po dobu svého rozšiřování na geografické i institucionální úrovni totiž fungovala a stále funguje jako šířitel univerzálně platných hodnot, jakými jsou solidarita mezi lidmi, respektování lidských práv a svobod, šíření demokracie a míru a jiných. Díky společnému prvku, kterým je francouzština, dokázala spojit navzájem nejrozličnější národy světa, které jsou nyní spjaté společnou jazykovou kulturou, aniž by tak ale ohrozila jejich vlastní kulturu nebo jazyk. To je v dnešní době, která nezadržitelně spěje ke stírání kulturních rozdílů, identit i jazykových odlišností, tou největší prioritou.

Frankofonie tak může být mnohými považována za předzvěst nového ekonomického i sociálního pořádku. Frankofonie jako nástroj globalizace, která ale bude respektovat národní identitu a kulturu. Tato změna ale nebude možná bez solidních ekonomických a politických základů, které ji umožní stát se hybnou silou mezinárodní scény. Vybudovat tyto základy se v rámci Frankofonie stále ještě nepodařilo, a tak se z této potřeby stává jeden z nejdůležitějších krátkodobých cílů organizace.

7. Použitá literatura

- Barrat, J.; Moisei, C. (2004). *Géopolitique de la francophonie. Un nouveau souffle?*, Paris: La documentation française.
- De Guibert, F. -X. (2004). *Libres N° 2, Géopolitique de la langue française*. Paris: Office d'Édition Impression Librairie.
- Guillou, M. La Francophonie dans la mondialisation. In *Les „Dix-huitièmes Entretiens“ du Centre Jacques Cartier – Rhône-Alpes du 2 au 7 décembre 2005. Le combat pour la diversité culturelle*, [online]. Lyon (France): Institut pour l'Etude de la Francophonie et de la Mondialisation (IFRAMOND), [cit. 2010-07-22]. Dostupný z WWW: <http://www.diversite-culturelle.qc.ca/fileadmin/documents/pdf/miche_guillou.pdf>.
- Guillou, M. (1999). *La francophonie – nouvel enjeu mondial*, Paris: Hatier.
- Le Marchand, V. (1999). *La Francophonie*, Toulouse: Édition Milan.
- Pala, K. ; Všianský, J. (1994). *Slovník českých synonym*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Tétu, M. (1997). *Qu'est-ce que la francophonie?*, Vanves: Hachette-Edicef.
- Yacono, X. (1991). *Les étapes de la décolonisation française*, Paris: Presses Universitaires de France.
- (2005). *L'Année francophone internationale 2006*, Québec: CIDEF-AFI.
- (2008). *Culture Sud n° 169 avril-juin 2008. Maghreb – Afrique noire: quelles cultures en partage?*, Paris: CULTURESFRANCE/Culture Sud.
- *Europa: Gateway to the European Union* [online]. © European Union 1995-2010 [cit. 2010-07-25]. Dostupný z WWW: <http://europa.eu/index_en.htm>.
- *Organisation internationale de la francophonie: OIF* [online]. Paris: Organisation internationale de la francophonie, 2009 - [cit. 2010-07-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.francophonie.org/>>.